

FORSKER FORUM

NR. 146 JULI / AUGUST 2001

Socialdemokratiet: Ansæt rektor!

Socialdemokratiet har med et universitetspolitisk oplæg forlovet sig med Dansk Industri. Dansk Magisterforenings formand foreslår en offensiv mod de mange falske påstande om dårlig universitetsledelse.

“Forslaget er skuffende og burde tages af bordet. Socialdemokratiet burde lave sit helt eget forslag i stedet for at skrive af efter Dansk Industri. Jeg kan ikke tro, de mener det.”

Sådan bedømmer **Ingrid Stage**, formand for Dansk Magisterforening, i kort form Socialdemokratiets debatoplæg om universitetspolitik, *Universiteter i vidensamfundet*, som blev fremlagt mandag den 18. juni.

Det, der ifølge oplægget skal ruste universiteterne til at møde fremtidens udfordringer, er først og fremmest en anden ledelsesform end den, der er i dag med valgte rektorer. Socialdemokratiet foreslår, at universiteternes rektorer skal ansættes af en bestyrelse, der har flertal af eksterne medlemmer. Dertil kommer, at rektor ikke nødvendigvis skal være fra universitetet selv. I oplægget hedder det bl.a.:

“Universiteterne står over for mange udfordringer. Derfor er det nødvendigt at sikre bedre rammer for fornyelse og udvikling. En af ingredienserne er bedre ledelse.”...“Det vil være en god idé at styrke den strategiske ledelse på universiteterne. En ledelse, der låner erfaringer fra styring af andre offentlige og private vidensinstitutioner, kan øge universiteternes evne til aktivt at møde de mange udfordringer. Overgangen til selvejende institutioner vil øge friheden til at disponere...”

Lutter påstande

Argumentationen i oplægget bygger på den antagelse, at de nuværende valgte ledere ikke vil være i

stand til at møde fremtidens udfordringer på samme - efter Socialdemokratiets antagelse - kompetente måde, som ansatte ledere.

“Der er jo intet belæg for alle de påstande, man kommer med om den valgte ledelse. Den har altid formået at holde dansk forskning på top ti, og til at få medarbejderne til at arbejde både meget kvantitativt og meget kvalitativt,” siger Ingrid Stage, der mener, at bevisbyrden for at påstå, at den valgte ledelse er uduelig, må ligge på dem, der kommer med disse påstande - i dette tilfælde Socialdemokratiet.

AC i offensiven

Ingrid Stage vil nu tage initiativ til, at Akademikerne Centralorganisation starter en offensiv mod de mange løse påstande om uduelige universitetsledelser. Hun forestiller sig, at en sådan offensiv eventuelt gennemføres i samarbejde med universiteternes Rektorkollegium.

Ikke overraskende støtter Dansk Industri, DI, udspillet fra Socialdemokratiet. “Vi kan kun være begejstrede,” siger DI til *Ugebrevet MANDAG-Morgen*.

Undervisningsminister **Margrethe Vestager** kalder forslaget en “fiks idé”. “Hvornår er der ført sandhedsbevis for, at ansatte ledere er bedre end valgte ledere?” spørger hun.

Læs mere side 3 og 7...

mt

Bevar fagligheden 3
Faglighed bør være den vigtigste ledelsesmæssige kompetence for universitetsledere

Produktion og arbejdspladser 4
Arbejdsgiverne i Dansk Industri og lønmodtagerne i CO-Industri presser på for mere anvendelse og styring

Vestager: Fiks idé! 6-7
Er det bevist at ansatte ledere er dygtigere end valgte?

Altmuligmand i Løgstør 8-9
Som leder af et mindre museum kommer forskningen i sidste række

Hvad med karrieren 10
To yngre forskere fortæller om deres problemer og forestillinger om fremtiden

TEMA: Internationalt

Interessekonflikter 12
Flere sager fortæller om Dandy-lignende forhold i Canada og USA

Korruption 14
Hvordan er det at være økonom i et land med neoliberale økonomi, med skyhøj inflationen og med stor og lille korruption?

EU-bureaukrati 16
Hold dig fra det, lyder råd fra en, som har været i nærtkontakt

I videnskabernes selskab 18
Ralph Messenger er kognitionsforsker og indtaler sine tanker i sin voice-master. FICTION

Moderne forskningsledelse ... 20
Mary er forskningsleder og funderer over de krav og besværligheder, som systemet møder hende med. FICTION

Bologna - deklARATIONEN 22
Universitetslærerne skal også tages med på råd

En fremmed kommer til byen 23
Det er som at være i paradiset, siger tysk forsker om at være i Danmark

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter. Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Jens Heide, IDA
(ansv.hav. for dette nummer)
Ledende biokemiker
Anders Johnsen, DM III
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Mogens Tanggaard
(mt@magister.dk)

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 19. august 2001

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

IDA
Kalvebod Brygge 31-33
1780 Kbh. V
tlf. 3318 48 48

IAK
tlf. 33 18 49 00

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk: Datagraf

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af lektor **JENS HEIDE**, IDA's undervisnings- og forskningsansatte

Ønskes: Kompetenceudvikling

Hvad er nu det for noget? Offentligt ansatte forskere får jo netop deres løn for at genere ny viden, og deres opgave er at medvirke til, at samfundets samlede kompetenceniveau gennem deres arbejde bliver hævet. Forskernes høje faglige niveau indenfor deres specialer er jo netop garantien for det. Så hvorfor ønske yderligere kompetenceudvikling?

Svaret er enkelt, og kan på den anden side også skabe konflikter: Kompetencer forældes og skal fornyes og justeres - også selv om man umiddelbart kan mene, at forskningen i sig selv kan være kompetenceudviklende. Det kan den naturligvis i et vist omfang, men skaber samtidig et paradoks. *Der skabes oftest kun dybere viden, og hvor blev bredde den så af? Men hvorfor er bredden overhovedet vigtig? Hvad kan den overhovedet bruges til i det meget snævre område, jeg arbejder med?*, lyder de næste spørgsmål.

Her er svaret også enkelt og i denne omgang helt uden konflikter: Bredden sikrer ganske enkelt, at du også har et job i morgen.

Den triste aktuelle baggrund for at sætte fokus på et ønske - krav om man vil - til formaliseret kompetenceudvikling for offentligt ansatte forskere er, at ganske mange universiteter i de senere år har været nødt til at skære i forskerstabene gennem fyrringsrunder, og ikke så få har ved disse lejligheder oplevet det ubehagelige prik, som på én gang har vendt op og ned på tilværelsen. Blandt disse ses også flere højt estimerede og produktive forskere, der ved den lejlighed har gjort sig den ubehagelige erfaring, at det faktisk har været umuligt for dem at skaffe sig et nyt job i det private erhvervsliv uden for universitetsverdenen. Resultatet har været arbejdsløshed eller fx et nyt job på et udenlandsk universitet langt fra familie og venner.

Det er en helt uacceptabel situation, og det er nødvendigt at gøre noget ved det. Løsningen er mulighed for en løbende, bred kompetenceudvikling. Den usikkerhed og frustration et menneske helt automatisk kommer til at føle, fordi det godt ved, at der i virkeligheden ikke er jobalternativer til det, som for tiden giver smør på brødet, må fjernes. Stavnbandet må brydes.

Snævre forskningsområder kan ikke undgås og er også nødvendige, men hvad betyder de for de forskere, der er beskæftiget med disse enestående men også enkeltstående områder? De bliver specialiserede i en grad, der gør det helt nødvendigt for dem at stille nogle ganske elementære spørgsmål

til sig selv for at kunne overskue deres fremtid for slet ikke at tale om den personlige karriereplanlægning.

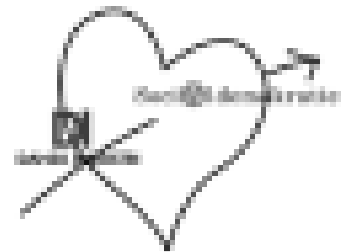
Har jeg tid til et normalt familieliv? Har jeg tid og mulighed for at engagerer mig bredere i samfundet og få tilføjet nye perspektiver til min forskning? Arbejder jeg i et miljø, der tilgodeser opbygning af personlig, social kapital? Kan min specialviden nyttiggøres i andre job end mit nuværende? Er jeg tilfreds med min arbejdsplads? Hvad sker der, hvis mit job bliver nedlagt? Er jeg kvalificeret til et andet job? Rækken af ubesvarede spørgsmål er lang og vil kunne gøres endnu længere.

Karakteristisk er det imidlertid, at ingen af de nævnte spørgsmål er positive. De har alle en negativ ladning. Det kan ikke undgå at påvirke de mennesker, der har et par ben forankret i en sådan virkelighed. Ikke blot arbejdsmæssigt, men så sandelig også i forhold til en familie. Mennesket yder nu engang bedst og mest i trykke rammer, og i den sammenhæng er netop løbende, personlig kompetenceudvikling en vigtig og nødvendig brik.

Det må være den ansattes ret - i samarbejde med arbejdsgiveren - løbende at kunne vedligeholde og udbygge en bred kompetence - på engelsk hedder det at være employabel - ansættelsesmulig. Derfor ønsker fagforeningerne at benytte overenskomst 2002 til at komme i en dialog med arbejdsgiverne også på dette punkt.

Hensigten er at få skabt en aftale om bred kompetenceudvikling for ansatte, der netop arbejder indenfor snævre og meget specialiserede områder. Såvel menneskeligt som fagligt kan en sådan aftale kun være med til at skabe yderligere tillid, forståelse og rum for handling. Til glæde for såvel arbejdstager som arbejdsgiver.

Bevar fagligheden på universiteterne!

“Det er folk med faglig kompetence, der bør lede universiteterne”, siger Ingrid Stage, formand for DM. Princippet om faglighed som primær ledelseskvalifikation blev netop knæsat i den nye museumslov. Den administrative-økonomiske kompetence kan man købe sig til.

To hovedargumenter for Dansk Magisterforenings formand i hendes kritik af Socialdemokratiets debatoplæg om universitetspolitik, som så lyset mandag den 18. juni, er, at det dels tilsidesætter kravet om faglighed til en universitetsleder, og dels lader hånt om princippet om, at det er medarbejderne, der vælger deres leder, dvs. rektor.

“Det støder mig, at forslaget opererer med en universitetsbestyrelse, hvor flertallet er eksterne medlemmer. Det kan da måske være udmærket med folk udefra, men ikke et flertal. Det skal være dem med den faglige indsigt, der har det sidste ord. Der er ingen grund til, at der skal være flertal af folk, der ikke har den dybe indsigt i, hvad der foregår på et universitetet,” siger **Ingrid Stage**.

Ifølge forslaget (se boks andetsteds på siden, *red.*) skal universitetets overordnede ledelse varetages af en bestyrelse, der har flertal af eksterne medlemmer. Denne bestyrelse skal ansætte rektor, der kan være fra universitetet selv. (Kursivering er FORSKERforums, *red.*)

Ingrid Stage: “Der er jo en risiko ved at åbne for muligheden for, at rektor kan komme udefra. Jeg siger ikke, det nødvendigvis går sådan, men der er en risiko for, at fallerede erhvervsledere kommer til at styre universiteterne.”

MBA-ledelse

Selvfølger der eksempler på dårlig ledelse på universiteterne, erkender Ingrid Stage, “Men hvor er der ikke det? Det er der da mange eksempler på i det private erhvervsliv,” både spørger og konstaterer hun. Hun fortsætter:

“Det kan da godt være, at man på de uddannelses- og forskningsinstitutioner, hvor ledelsen er ansat og ikke valgt, kan fremvise en bundlinie, der ser lidt rimeligere ud, overfladisk set i hvert fald. Men det er gået ud over uddannelsernes kvalitet og medarbejdernes forskningsvilkår. Og hvis det går ud over kvaliteten, er en forbedret bundlinie meget kortsigtet. Der er den store risiko ved at udpege eller ansætte erhvervsfolk som ledere af universiteter, at de, altså erhvervsfolkene, fokuserer på det, de har lært på deres MBA-kurser, nemlig at holde styr på økonomien og skabe store forkromede visioner, som ligger fjernet fra det, medarbejderne har fingrene nede i. Det vil betyde, at initiativer kommer oppefra og ikke vokser ud af det daglige arbejde for kvalitet i forskning og uddannelse. Og det kan betyde en ned-

prioritering af de områder, der ikke giver de rigtige tal på bundlinien.”

DM melder hus forbi

I Socialdemokratiets oplæg pointeres det, at universiteterne i fremtiden bør udvikle sig i samklang med samfundets udvikling i øvrigt, bør samarbejde på tværs af alle grænser, både de nationale og internationale, det vil fx sige med andre universiteter og deres institutter og med erhvervslivet, bør åbne sig mod det omgivende samfund, bør forny sig fagligt og få flere i uddannelse. Jamen, det sker allerede i stor målestok på universiteterne, siger DMs formand:

“De valgte ledelser har altid formået at holde dansk forskning på topti, at få medarbejderne til at arbejde både meget og med kvalitet, at uddanne flere og flere kandidater og at samarbejde med hele det omgivende samfund. Åbenhed er jo universiteternes og forskningens væsen. Der er intet belæg for alle disse påstande om universiteternes mangelfuldhed. Faktisk er der belæg for at sige lige det modsatte. Hvilken ledelse i en privat virksomhed vil kunne få folk til at arbejde så meget, som tilfældet er på universiteterne?”

Alvorligt ment?

Ingrid Stage kunne godt forvente, at politikerne havde større forståelse for universiteternes betydning for samfundet end Postmand Per. Universiteterne har jo andre formål end blot og bare produktudvikling. De skal også bidrage til en åben og kritisk, demokratisk debat, til integration, til mangfoldighed, til velvære og andre ting, som det ikke er lige så let at bevise nyttigheden af. Hvis erhvervslivet er så begejstret for en universitetsmodel, som nu også foreslået af Socialdemokratiet, kan det jo bare selv oprette et *corporate university*. “Jeg kan ikke tro, at Socialdemokratiet mener det her alvorligt,” konstaterer en forundret formand.

Faktisk kan det også være svært at vide, hvor alvorligt partiet mener det, al den stund at det på side 5 i det 22 sider lange oplæg hedder:

“Universiteterne skal ikke omdannes til supermarkeder eller kommercielle foretagener efter amerikansk model, der opererer på markedsvilkår og sælger uddannelse. Uafhængigheden skal bevares sammen med andre kerneværdier som forskningsfrihed og demokrati. Offentlige midler skal være hovedkilden til finansiering, og grunduddannelse skal være gratis.”

Om denne passus konstaterer Ingrid

Stage kort: “Når der står, at det ikke må udvikle sig sådan, skulle de være kommet med et forslag, der forhindrer det.”

Ingrid Stage vil ikke udelukke, at der kan være behov for en administrativ ledelse ved siden af den valgte faglige ledelse. Fx til økonomistyring. “Fagfolkene har brug for bistand, så de kan tage sig af den faglige ledelse. Præcis som vi kom igennem med det på museumsområdet.”

Kravet må nu være, at de, der påstår, at universitetsledelserne i dag er udelige, lukkede og ude af stand til at prioritere inden for de ressourcer, de har til rådighed, må føre bevis for den påstand.

DM's formand vil nu i samarbejde med AC - og gerne i et samarbejde med universiteternes rektorer - gå i offensiven til fordel for den nuværende ledelsesform på universiteterne. For hende er det væsentligt at erstatte påstande med dialog.

mt

I Socialdemokratiets oplæg *Universiteter i vidensamfundet* opregnes følgende fælles principper for universiteternes styrelse:

- Universiteternes overordnede ledelse varetages af en bestyrelse, der har flertal af eksterne medlemmer.
- Rektor - der kan være fra universitetet selv - ansættes af bestyrelsen. Ansættelsen er tidsbegrænset.
- Der skal være et akademisk råd eller konsistorium bl.a. med ansvar for en række akademiske opgaver.
- Valgfrihed med hensyn til, om eksterne medlemmer af fakultetets ledelse skal udgøre et flertal.
- Valgfrihed med hensyn til, om dekaner skal ansættes eller vælges.
- Valgfrihed med hensyn til, om institutledere skal ansættes eller vælges.
- Medarbejdere og studerende skal være repræsenteret i alle styrende organer.
- Dispensationsmulighed, hvis et universitet ønsker at fastholde den nuværende styreform.
- Universiteterne skal have mulighed for at overgå til at være selvejende institutioner med de frihedsgrader, det giver.

Debatoplægget er skrevet af et udvalg nedsat af Socialdemokratiets hovedbestyrelse. I udvalget sidder bl.a. partiets forskningspolitiske ordfører, **Lise Hækkerup**, og partiets uddannelsespolitiske ordfører, **Hans Peter Baadsgaard**.

Produktion og arbejdspladser

Erhvervslivet og industrifagforeningerne presser på for at målrette forskningen mod "anvendelse". Kun få ord om grundforskning og forskningsfrihed på konference, der skulle lægge pres på politikerne og universiteterne

CO-Industris Max Bæring og DI's Hans Skov Christensen

- DI / CO-Industri-konference d. 7. juli

Universiteterne skal i højere grad ligne moderne virksomheder, fx hvad angår ledelsesstrukturen. Og sektorforskningen skal rationaliseres ved, at der sker nedlæggelser og sammenlægninger, samtidig med at sektorforskningens opgaver skal udbydes i fri licitation så også universiteter, private o.a. kan byde på dem.

Arbejdsgiverne fra Dansk Industri og fra lønmodtagerne fra CO-Industri foreslår i et fælles udspil, at forskningen skal styrkes og målrettes, og at den danske forskningssektor i øvrigt skal prioriteres og styres hårdere. Hensigten er at sikre produktion og arbejdspladser til gavn for det danske samfund, hed det fra **DI's Hans Skov Christensen og CO-Industris Max Bæring** ved fælleskonferencen "Fra forskning til faktura" med 100 deltagere fra store danske firmaer, ministerier samt enkelte fra sektorforskningen og universiteterne.

Flere penge til teknik og naturvidenskab

"Forskningen skal op i gear", lød det dynamiske budskab. De offentlige forskningsinvesteringer bør øges med 10 pct. om året, indtil Danmark har nået niveauet i sammenlignelige lande, og de penge skal især tilfalde de tekniske og naturvidenskabelige områder.

Forskningsmidlerne skal dog i større grad prioriteres, og derfor foreslår udspillet, at 8 områder - "forskningssalliancer" - især tilgodeses, fordi de ses som strategisk vigtige offentligt-private spidssatser.

Det foreslås endelig - for at sikre et tættere samarbejde og fremme fusioner mellem universiteter og andre - at 5-10 pct. af de offentlige midler først udløses ved samarbejde med andre institutioner eller private firmaer.

DI / CO-Industris opfordring til de kommende finanslovsforhandlinger var at regeringen måtte finde flere penge til forskning, hvilket forskningsminister Birte Weiss erklærede sig principielt enig i. Men hun ville ikke finde sig i DI-formand Hans Skov Christensens påstand om, at de faldende offentlige bevillinger betyder mindre privat forskningsintensitet i disse år, og at det vil koste (danske) arbejdspladser.

"Det er for nem en påstand. Skulle vi ikke i stedet aftale, at Hans Skov klarer sit bagland og sørger for, at den private sektor øger sin forskningsindsats - og så tager jeg mig af min baghave med de offentlige forskningsbevillinger ...", svarede Weiss for senere at tilføje:

"Et lift til de offentlige forskningsmidler må ikke være en erstatning for private virksomheders egen forskning og udvikling! Meningen er ikke, at private virksomheder skal udlicitere egen forskning og udvikling til det offentlige, for det får vi ikke megen forskning af. Og det er altså i bund og grund ikke den offentlige forskningsopgave at være erhvervslivets forskningslaboratorium".

Weiss så derimod gerne, at erhvervslivet går ind med sponsorater og samarbejdsprojekter og dermed er med til at løfte nye forskningsopgaver. Hun inviterede dermed også fagbevægelsen og industrien til korpora-

tive drøftelser af, hvordan man kan styrke et "stærkt partnerskab".

Forskere med velerhvervede rettigheder

Udspillet foreslog at universiteterne overgår til selvejende institutioner med uafhængige bestyrelser, der udpeger den daglige ledelse. De skal have bestyrelser sammensat af personer, som er uafhængige af universitetet, og bestyrelsen skal så udpege den daglige ledelse på uddannelsesstederne.

"Forskningsinstitutionerne er ikke effektive nok i ledelses- og organisationsform. Og universiteterne må lære at tænke i forretningsbaner", sagde Hans Skov Christensen.

Forskningen og forskerne skal styres mere, så de kan skabe produktion og beskæftigelse.

"Det kan da godt være, at nogle forskere vil opfatte vores forslag om m.m. som et angreb på velerhvervede rettigheder - og det er det da også. Men Dansk Industri og CO-industri repræsenterer altså en række aftagere og lønmodtagere, der er afhængige af forskningen, så jeg mener nok, at vi har en direkte interesse i sagen. Forskning er for vigtigt for det danske samfund til at overlade det til forskerne - i hvert fald til forskerne alene", lød det kontante indspil fra LO-fagforeningernes hovedtaler Max Bæring.

Rektorer: Vis respekt ...

En repræsentant for erhvervslivet - TERMA-direktør Johannes Jacobsen - argumenterede hårdt for en anden ledelsesform: "Danske universiteter står i det 21. århundrede med en organisationsform fra Tyskland i 1800-tallet! Vi må have et opgør med den kollegiale styreform. En moderne ledelse skal have redskaber til at vise handlekraft. Der skal derfor indføres bestyrelser, rektor skal ansættes og så videre ..."

Angrebene på *forskersamfundets faglighed* og på *universiteternes selvstyre* blev tilbagevist af flere veloplagte rektorer:

Rektorkollegiets formand **Henrik Toft Jensen**: "Det kan da godt være, at nogle vil kalde mig universitetslovsfundamentalist. Men der findes altså 11 universiteter med 6-7 ledelsesmodeller, herunder eksperimentet på DTU. Og man kan ikke bruge den samme ledelse på Mikroelektronikcentret som på teologi i Århus. Organisationsformen skal indrettes efter, hvad man laver. Universitetet er altså ikke en privat virksomhed eller en fabrik; på universitetet har

den personlige indflydelse i høj grad betydning for motivationen...”

Henrik Toft ville dermed gerne have selveje og han ville såmænd også gerne gå med til en bestyrelse med særligt ansvar for bygninger o.lign. Men det akademiske selvstyre skal fastholdes.

KU-rector **Kjeld Møllgaard**: “Dansk Industri har 5.800 virksomheder, og de fastholder alle deres ret til at lede og fordele arbejdet. Universitetet skal nok lade være med at blande sig i de 5.800 virksomheders ledelse og styring - og Dansk Industri skulle vise den samme respekt for de frie universiteter ...”

“Forskere skal på valsen”

Forskermobiliteten skal øges. Forskere skal på valsen, hedder det: “Manglende mobilitet binder ressourcer til eksisterende medarbejdere og svækker mulighederne for omstilling og omprioritering. Det betyder, at laboratorier, udstyr og teknisk medhjælp alt for ofte fordeles pr. tradition og ikke efter kvalitet og behov. Og unge talenter tilbydes for sjældent de forhold, som sætter dem i stand til at udvikle sig. Konsekvensen er, at Danmark på grund af den hårde konkurrence mister mange dygtige forskere til udlandet”.

Teknik-dekan **Finn Kjærdsdam** erklærede sig på konferencen principielt enig i ambitionen om mobiliteten, men understregede dilemmaet heri: “Hvis universitetet forstår at holde en yngre forsker herhjemme, vil han gifte sig med en sygeplejerske og blive i sin stilling og gøre et godt stykke arbejde på Aalborg Universitet, selv om jobbet måske ikke er det mest vellønnede. Hvis han derimod rejser til USA på forskningsophold, vil han gifte sig med en amerikansk sygeplejerske, og så ser vi ham ikke mere ...”

Det skal være attraktivt både at gøre forskerkarriere i den private og i den of-

“Det kan da godt være, at nogle forskere vil opfatte vores forslag som et angreb på velerhvervede rettigheder - og det er det da også.

**Max Bæring,
LO-Industri**

fentlige sektor, hedder det - uden at DI / CO-Industri dog fortæller, hvordan det skal ske. Det slås dog samtidig fast, at universiteterne på nogle områder lider af forskermangel, fordi de ikke kan konkurrere med vilkårene i den private sektor. Derfor skal de eftertragtede forskere have bedre arbejdsbetingelser på de offentlige

institutioner samtidig med, at “forskere, der er groet fast, får incitamenter til at søge andre udfordringer”.

Samfinansiering

Der skal ske en styrkelse af det offentlige-private samspil. Der er behov for nye incitamenter, der giver de offentlige forskningsinstitutioner mere direkte belønning for at indgå i strategiske alliancer med private virksomheder: “Nye alliancer om forskning skal have indbygget nogle mere dynamiske succeskriterier, end der normalt gælder på universitetet. Mobilitet, patentering og produktudvikling skal også være meritgivende for de deltagende forskere som supplement til den velfungerende akademiske kvalitets sikring med publicering i internationale tidsskrifter”, hed det i oplægget.

Og der blev peget på universiternes resultatkontrakter som en oplagt styringsmekanisme. DI og CO-Industri anbefaler således, at 5-10 pct. af de offentlige forskningsmidler kun udløses ved samarbejde med andre institutioner eller virksomheder.

Aalborgs teknik-dekan **Kjærdsdam** - som i øvrigt erklærede sig som en varm tilhænger af taksametersystemet, som hans fakultet har tjent godt på - støttede samfinansieringen: “Når universitetet, en privat virksomhed og en fond bidrager med hver en tredjedel, så sikres det, at alle er seriøse og vil optimere indsatsen”.

Og hvad med sektorforskningen ...

Sektorforskningens struktur og rolle er under pres for tiden, ikke mindst fordi Venstre har markeret, at der vil ske nedlæggelser og sammenlægninger i tilfælde af en borgerlig regering efter et valg, og fordi alle venter på Forskningskommissionens betænkning (til september).

DI / CO-Industri problematiserede da også, om de 2 mia. kroner om året (en fjerdedel af det samlede danske forskningsbudget) bruges rigtigt. Sektorforskningen bør reorganiseres. Først og fremmest bør der ske nogle fusioner, så især de små miljøer fusioneres.

Og strukturen er heller ikke troværdig: Det er nemlig “klart, at udredninger under et bestemt ministeransvar altid risikerer at have en begrænset troværdighed”, hedder det. Det foreslås derfor, at større forsknings- og udviklingsopgaver udbydes i fri konkurrence, så andre end sektorforskningsinstitutioner får mulighed for at byde på dem.

Universitetet er et meget konkurrerende miljø, som mændene ikke har det så svært ved som kvinderne. Mændene opfatter konkurrence som en slags “drengelege”, mens kvinderne finder det sværere at deltage i spillene og udstråle selvsikkerhed i den videnskabelige kultur. De oplever kulturen som “mandlig”.

Analyser af kommunikationen ved humaniora og kemi fortæller, at mændene er bedre end kvinderne til at skaffe sig en position som fulgyldige deltagere i de fagligt sociale fællesskaber. Kvinderne forbliver mere perifere, og flere kvinder indtager tilskuerpositioner.

Tvivlen om eget værd står ofte i vejen for en forskerkarriere, lyder en af del-konklusionerne i Gomards og Reisbys (interview-) undersøgelse “Kønsblik - på forskeruddannelser”. Kvinders adfærd er mere åbne og søgende, og positive kriterielle hændelser - *den personlige bekræftelse og oplevelsen af at være med i et fagligt fællesskab* - har større betydning for kvinder end for mænd, konstaterer Gomard og Reisby. Derfor er det et stort problem for forskersamfundet, hvis initiativet i høj grad overlades til de potentielle ph.d.-stipendiater, for ikke mindst kvinder synes at have brug for “et ekstra skub” i form af opfordringer til at søge stipendium og støtte under udførelsen af projektet.

Der er dog stor forskel mellem hovedområderne. Kemikere er fagligt og socialt forankret i større forskergrupper og -miljøer, men - på trods af få kvinder på faget - så synes selvevalueringer ikke at pege på, at man(d) opfatter det som et problem. I det undersøgte kemi-miljø hersker der samtidig en problematisk arbejdskultur med ugentlige arbejdstider på 60 timer som normen, hvilket gør det svært at forene med familieliv m.m.

Humanistiske ph.d.-stipendiater lever en somt i en stærkt individualiseret kultur, hvor mange ikke har andet netværk end deres vejleder. Det må være i modstrid med ph.d.-bekendtgørelsens krav om, at de forskerstuderende skal indgå i aktive forskningsmiljøer, konstaterer Gomard og Reisby...

Fælles for grupperne er, at karrierevejen opleves som usikker. Ikke mindst på humaniora er stillingerne få, mens der i naturvidenskaberne (eksempel kemi) er bedre muligheder for en post-doc ansættelse. Manglende udsigt til faste stillinger på universitetet opleves som et stort usikkerhedsmoment for dem, som ønsker forskning som levevej.

KØNSBLIK - på forskeruddannelser (red. Kirsten Gomard og Kirsten Reisby, DPU juni 2001).

Vestager: Fiks idé!

Dansk Industri, DTU og IDA havde indbudt til debat om fremtiden for DTU. Undervisningsministeren benyttede lejligheden til et varmt forsvar for universitetsloven. Den efterfølgende debat blev en slags brainstorming på, hvordan man kunne lokke de unge til at læse til ingeniør.

- Konference tirsdag den 19. juni i Industriens Hus i København

Inden debatten om fremtiden for DTU som en selvejende institution var undervisningsminister **Margrethe Vestager** inviteret for at tale om *Selvstyrets udfordringer for universitet og ministerium*.

En stor del af talen handlede om ledelse af universiteter eller mere præcist: Hvilken ledelse er den mest hensigtsmæssige for et universitet? En problem-

det kom så vidt havde hun flere ord om DTU, styrelsesformer og universitetslov.

Fiks idé

“I dag kan et universitet styres på flere måder. Jeg tror næppe, der vil være én gylden løsning og ét facit på alting. Modellen med en bestyrelse, som DTU har valgt, tror jeg, er rigtig for DTU. Men det er ikke givet, at det er den rigtige løsning overalt. Skulle der være nogen, der gerne ville forsøge sig med andre styreformer,

kaster vrage på traditioner, som universiteterne har været bærere af i flere hundrede år. Det er ikke givet, at folk, der er valgte, er dårligere end folk, der er ansat. Det er helt afgørende, at et universitet ikke bliver kastet ud i et vakuum af fikse idéer.” I øvrigt et ordvalg der til forveksling minder om det ordvalg, hun brugte dagen før om Socialdemokratiets debatoplæg om universitetspolitik. (Se forsiden og side 3, red.).

Hun sluttede sit indlæg, der næppe

Undervisningsminister Margrethe Vestager: “Man skal være præcis med, hvad man vil med et universitet, før man kaster vrage på traditioner, som universiteter har været bærere af i flere hundrede år.”

Direktør Johan Schrøder, viceformand i DI: “Demokrati er ikke at sidde i en rundkreds på gulvet og vende og dreje alt.”

Rektor Hans Peter Jensen, DTU: “Ledelse skal selvfølgelig baseres på dialog, men på et tidspunkt må der prioriteres og træffes beslutninger.”

stilling der i øvrigt pludselig var blevet dagsaktuel for gud ved hvilken gang, fordi Socialdemokratiet dagen før konferencen havde fremlagt sit debatoplæg om universitetspolitik.

“DTU har ikke fået sin nye status kun for at kunne eje sine egne bygninger og få en bestyrelse. Vorherrebevar’s havde jeg nær sagt! Formålet med selvejete er at udvikle uddannelserne for at kunne tiltrække studerende og uddanne nye ingeniører.” slog Undervisningsministeren fast. Og dermed havde hun også sat dagsordenen for den efterfølgende debat. Men inden

er den gældende universitetslov rummelig nok til, at det kan lade sig gøre.”

Ministeren opfordrede DTU til at “genfortolke” sin rolle som universitet set i lyset af universitetets nye selvvalgte styreform. Adjektiverne, hun satte på DTU’s nye ledelsesform, var “dialogbaseret” og “synlig”. De næste par år må vise os og give os belæg for, hvilke ledelsesmodeller der virker i hvilke sammenhænge. DTU skal måles på, om ambitionen holder, sagde hun og fortsatte:

“Man skal være meget præcis med, hvad man vil med et universitet, før man

kunne opfattes som andet end et varmt indlæg for universitetsloven i sin nuværende form, med følgende betragtninger: “Et universitet er ikke en virksomhed. Studerende og forskere er afhængige af hinanden, og dermed er det svært at definere, hvem der er producent, hvem der er kunde, og hvem der er medarbejder. Man skal finde ekstremt progressive virksomheder, hvis man skal finde en, der styres efter de samme principper som et universitet.”

Det måtte jo ske...

En tur på kæphesten

Om Margrethe Vestager med sit indlæg havde taget lysten fra forsamlingen til at diskutere universitetsledelse, skal ikke kunne siges. I hvert fald kom den efterfølgende debat stort set kun til at dreje sig om, hvordan man får flere unge til at studere til ingeniør.

Johan Schrøder, viceformand i Dansk Industri, var ikke i tvivl: DTU skal "brandes" - eller markedsføres - på en helt anden måde end i dag. Der skal skabes begejstring for at læse til ingeniør, bl.a. ved at forfølge tre mål, nemlig bedre uddannelser, bedre uddannelser og bedre uddannelser. Schrøder mente også, at man skulle motivere børn til at lege noget mere med teknik og, som han udtrykte det: Lade drenge være drenge.

Vestager mente ikke, at ingeniørfaget var eller skulle blive noget drengefag. Derimod var det vigtigt at få skabt en ny "ingeniøridentitet" for at trække de unge til faget. "Bredden i de billeder, der karakteriserer, hvad en ingeniør er for noget, skal genetableres," sagde hun.

Ministeren afslørede i øvrigt, at hun selv som student havde puslet med tanken om at blive ingeniør, men havde forladt den igen, fordi der efter Storebæltsbroen ikke var flere store samfundsmæssige ingeniørprojekter tilbage. Hun bebrejdede, men spøgefuldt, ingeniører, at de havde svar på alle spørgsmål. Hvis de blev lidt mere "menneskelige", ville det bidrage til en mere tidssvarende ingeniøridentitet.

Per Ole Front fandt, at der ikke var nogen færdige svar på, hvordan man kunne lokke de unge ud på DTU, men at det var vigtigt at bevare en dialog mellem industrien og DTU.

DTU's rektor, **Hans Peter Jensen**, var der selvfølgelig også. Han var glad for mødet, for endelig var der et møde, hvor han ikke kun skulle høre på kritik. Han slog også lige ledelsesproblematikken lidt an ved at sige, at "ledelse selvfølgelig skal baseres på dialog, men på et tidspunkt må der prioriteres og træffes beslutninger.

Johan Schrøder følte sig efter denne bemærkning åbenbart kaldet til at tage en tur på Dansk Industris kæphest endnu engang: "Ledelse er en forbandet pligt. Demokrati er ikke at sidde i en rundkreds på gulvet og vende og dreje alt".

Det måtte jo ske - at nogen tog handsken op! Men det blev fra en uventet kant. Ganske vist havde rygterne svirret om det et stykke tid, men alligevel er det overraskende.

Socialdemokratiet har foreslået, at demokratiet i universitetsverdenen skal fjernes og erstattes af management. Partiets hovedbestyrelse har sanktioneret et oplæg, hvori det hedder:

* Universitetets overordnede ledelse varetages af en bestyrelse, der har flertal af eksterne medlemmer

* Rektor - der kan være fra universitetet selv - ansættes af bestyrelsen. Ansættelsen er tidsbegrænset.

Dermed er handsken taget op fra den særegne indførelse af en ny ledelsesmodel på DTU, som Forskningsministeriet har lavet sammen med DTU's ledelse. Det konkrete forløb har tidligere været grundigt beskrevet i dette blad.

DTU-sagen er det mest markante eksempel på, hvorledes den forøgede magt til rektor og dekaner, som disse blev tilføjet med Universitetsloven fra 1993, kan udnyttes. Det har således været muligt at gennemføre ændringer i ledelsesstrukturen - uden åben debat - hvor uformelle beslutningsstrukturer har fået en helt anden central placering.

DTUs ledelse og Forskningsministeriet udarbejdede i fællesskab et forslag til folketingsbeslutning og et komfortabelt flertal gennemførte dette forslag i Folketinget i slutningen af år 2000.

Indførelsen af denne nye model blev således et forvarsel om, at der fra politisk side har udviklet sig en forestilling om, at

det såkaldte videnssamfund har brug for at "nationalisere" universitetsmiljøerne ved hjælp af nye ledelsesformer.

Akademisk selvforvaltning og kollegiale styreformer harmonerer ikke med forestillingen om, hvad videnssamfundet har brug for. Ifølge Socialdemokratiets oplæg skal universiteterne aktivt bidrage til den samfundsmæssige nytte ved at levere arbejdskraft og viden til gavn for velfærd og beskæftigelse. Det hedder videre i oplægget, at samfundet har ret til at definere forskningsopgaver, der skal løses. Universiteterne skal indgå alliancer med det omgivende samfund og samarbejde med erhvervslivet.

Et flertal af eksterne repræsentanter skal således i fremtiden have disse sigtelinier i den universitets ledelse. Sigtelinier, der bestemt ikke er en udvidelse af den akademiske selvforvaltning, men tværtimod en indsnævring. Kortsigtede politiske kompromisser i et universitets øverste organ får dermed større vægt og afgørende indflydelse på forskningsresourcefordelingen.

Politikerne har i lang tid søgt at styre en del af forskningen med egne ministerielle institutioner og forskningsrådsmidler, men den aktuelle operation går på at beslaglægge de sidste rester af grundforskningens midler på universiteterne.

Socialdemokratiet har nu indskrevet sig med et paradoks i videnssamfundet: At et veludviklet velfærdsamfund ikke fortsat har råd til til at finansiere en uafhængig grundforskning.

*Af Mogens Ove Madsen
Fmd. for UFO-udvalget i DJØF*

Altmuligmand i Løgstør

Udskiftning af vinduer, opdatering af hjemmesiden, rundvisninger, forskning og mediekontakt er blot nogle af de opgaver, en museumsinspektør på et lille lokalmuseum må tage sig af. Forskningen må vente, til der bliver tid tilovers.

Finn Rindom Madsen, 40 år, er uddannet etnograf og socialantropolog fra Aarhus Universitet i 1994. Har undervist på Folkeuniversitetet og været godt treet halvt år på Dansk Fiskerimuseum i Grenå. Har været redaktionssekretær på et par større videnskabelige værker, bla. Den Nordiske Verden, et tobinds-værk om nordisk civilisationshistorie. Er i dag museumsinspektør på Limfjordsmuseet i Løgstør; et job, hvor det meget handler om "at holde sig selv i gang og dampen oppe".

I den nordvestligste del af Himmerland, på Limfjordsmuseet i Løgstør, sidder **Finn Rindom Madsen** som museumsinspektør. Det har han gjort i to år - og han kan lide det. Han er uddannet til at forske, men det er ikke det, han får det meste af tiden til at gå med. På det sidste har han engageret sig stærkt i debatten om den nye museumslov, som meget vel om nogle år kan bringe hans eget lille museum i en økonomisk farezone. Det engagement har fået ham til at tænke nye tanker om strategi, ledelse og økonomi. Og om markedsføring og pressedækning. Det sidste har i medierne bragt det lille museum på landkortet. Som det *eksemplariske* lokalmuseum, hvis fremtid kunne gå hen og blive truet af nye krav og standarder.

Dertil kommer, at som alene-forsker på en institution, hvor ikke-forskningsopgaverne er legio, kan det være svært at holde fast i netop forskningsdimensionen og at få opbygget det kollegiale netværk, der er så vigtigt for forskere. Hvordan

tackler Finn Rindom Madsen dette og andre problemer - eller udfordringer, som nogen sikkert vil udtrykke det - som er forbundet med jobbet som leder af et mindre museum.

Holde dampen oppe

"Det handler meget om at holde sig selv i gang og dampen oppe, men faktisk kan man godt sidde på en stor institution og være mere isoleret, end jeg er. I forhold til forskningsdimensionen er det selvfølgelig problematisk, at jeg er aleneansvarlig for museumsdriften helt ned til et vindue, der går i stykker. Den administrative byrde er stor. Der går meget tid med ikke-forskningsrelaterede ting, men det ser man jo også på universiteterne, hvor folk er ved at drukne i undervisning," siger Finn Rindom Madsen.

Men trods det er han ikke afskrækket, så langt fra. For man behøver ikke at være isoleret, hvis man ikke vil. Her tænker han blandt andet på "tidens trend med netværk", både de reale og de virtuelle.

Finn Rindom Madsen havde, allerede inden han startede på Limfjordsmuseet, opbygget et godt netværk inden for den danske museumsverden.

Når han skal forske, kan det være nødvendigt at blive hjemme, simpelthen for at få ro. Men der bliver aldrig tid til to dages forskning i sammenhæng. Og om sommeren er der slet ikke tid til forskning. "Her hænger vi os ikke i normeringer til den ene eller den anden opgave - det er dagligdagen, der sætter normerne," lyder det realistisk fra museumsinspektøren.

Bortset fra tiden er der ingen problemer med den forskning, der kan klares ved at læse bøger. Værre ser det ud for den forskning, der koster penge, og som museet egentlig skulle betale, men som museet altså bare ikke kan betale. Også her gælder det om at være pragmatisk ved at vælge et forskningsområde, der står i forhold til museets ressourcer. Hvis forskningen da ellers ikke lige bliver betalt via ekstern finansiering. "Mit problem er at få både

rum og finansiering til forskning, men mest rum,” konkluderer forskeren.

Staten slipper let

Det sidste halve års tid har Finn Rindom Madsen investeret meget tid i den nyligt vedtagne revision af museumsloven. Han ser det som en investering ikke alene i arbejdet for at bevare diversiteten i den danske museumsverden, men også som en investering i sin egen og ligestillede kollegers fremtid. Sådant rent bogstaveligt. Lovens krav om økonomi og kvalitet på museerne kan gå hen at blive døden for en række mindre museer.

Finn Rindom Madsen: “Staten slipper jo utroligt billigt i forhold til den nye lov, der stiller meget voldsomme krav til museerne. Når det nu er Staten, der sætter standarden, burde den bidrage i hvert fald med over halvdelen af museernes driftsudgifter. (I dag bidrager Staten med 39%, *red.*). At bevare kulturhistorien er jo en samfundsopgave, som går ud over tilfældige kommuners økonomi. Hvis Limfjordsmuseet ikke kan leve op til kravene om statsanerkendelse - og det er der en risiko for, at vi ikke kan - må museet måske lukke om to-tre år eller. Er det rigtigt, at Staten alene skal sætte standarden, mens andre må betale?”

En logisk konsekvens af, at Staten definerer, hvad kvalitet på de danske museer er og skal være, kunne være, at Staten overtog alle de økonomiske forpligtelser i forbindelse med den samlede danske museumsdrift. Men så vidt må det ifølge Finn Rindom Madsen heller ikke komme:

“Vi skal passe på, at museumsverdenen forbliver charmerende. Hvis Staten alene var bidragyder, kunne vi risikere at få nogle strømlinede museer, som alle sammen ville ligne hinanden med små variationer. Noget af det specielle ved museerne er jo, at de er rundet af den *folkelige muld*. Det er ofte lokalbefolkningen, der har startet museerne, og det er meget vigtigt med et folkeligt engagement i museumsvirksomheden. Vi skal finde den rette balance mellem de statslige midler på den ene side og tilskuddene fra amter og kommuner på den anden side. Ellers får vi museer som små enklaver i amter og kommuner, hvor vi kan miste interaktionen med det omgivende samfund. Og det ville være en skandale.”

Kvalitet?

Den nye museumslov opererer med et *kvalitetskrav*, som alle museer skal vurderes i forhold til for at opnå statsaner-

kendelse og dermed statstilskud. Men hvad er kvalitet i museumssammenhæng?

“Vi mangler en praksisudmøntning af de kvalitative krav, for at vi kan vide, om vi er kvalitative i lovens forstand. Vi ved godt selv, hvad kvalitet er, men er det også kvalitet på andre museer?” spørger Finn Rindom Madsen - vel en anelse retorisk.

Hans konklusion på denne sag lyder: “Faktisk er vi lukningstruet, hvis kommunen ikke finder nogle ekstra penge om to-tre år.”

En bedre leder

En biefekt ved Finn Rindom Madsens stærke engagement i revisionen af museumsloven er, at han i dag står meget strærkere rustet som leder.

“Det har været både personligt og kompetenceudviklingsmæssigt givende. Jeg har fået erfaringer og en måde at tænke strategi på, som jeg ikke havde for et år siden. For mig er ledelsesfunktionen meget spændende. Som leder af et lille museum, hvor man skal omgås både Fru Jensen og politikere, har man en unik forbindelse til omverdenen. Kernen ved museumsarbejdet er jo netop den store vifte af opgaver lige fra rundvisninger med en gruppe sølvbryllupsgæster over kulturpolitiske diskussioner i amtet til registrering, bevaring og forskning. Jeg tror ikke, jeg kunne finde mig i at sidde i en forskerstilling, hvor man skal forske 100% af sin tid. Og for selve forskningen er det også givende med denne interaktion med omverdenen.”

Stigende markedsværdi

Det ville ikke ligge Finn Rindom Madsen fjernt på et eller andet tidspunkt - for lige nu agter han at blive på Limfjordsmuseet - at få en ledelsesfunktion på en større institution med flere medarbejdere. Han har lagt en strategi for sit arbejde, der bevirker, at han ikke kan gå direkte fra jobbet som leder af Limfjordsmuseet til en forskerstilling et eller andet sted.

“Forskningsmæssigt har jeg nok de kvalificeret mig de sidste to år. Men omvendt er mine kvalifikationer som leder steget voldsomt gennem den samme periode. Alt i alt er min *markedsværdi* steget. Men selvfølgelig skal jeg da huske at tænke på fremtiden ved at vedligeholde også min forskningsmæssige kompetence.

Arbejdsomt lever Finn Rindom Madsen efter eget udsagn “lige på smertegrænsen”. Et kig i hans kalender afslører arbejdsdage og -uger langt ud over det normale. “En normal arbejdsuge slår

ikke rigtig til, så det ville hjælpe svært med en kollega, så vi kunne dække huller og kaste os over forskellige projekter. Måske ville der også blive mulighed for orlov, hvis det var det, man ville. I dag kan man godt glemme alt om det,” slutter en trods alt tilfreds Finn Rindom Madsen.

PS: For god ordens skyld skal det nævnes, at Limfjordsmuseet, foruden Finn Rindom Madsen, har en forvalter og en teknisk servicemedarbejder ansat, begge på fuldtid, samt en sekretær på 25 timer om ugen. Så helt alene er han ikke.

mt

Personalia

Ny formand for DM III

Forskningsinstitutionsafdelingen i Dansk Magisterforening, DM III, har fået ny formand. Svend Bøgh Nielsen, UNI-C, har afløst Carl-Henrik Brogren

Hvad med karrieren?

Et interview om yngre forskeres situation blev til en snak om generationsforskelle, karriereperspektiver, stenede strukturer - og forskelle mellem de enkelte fakulteter og miljøer ...

“Der er da stor forskel på generationernes perspektiv og betingelser. Dengang da de ældre lektorer fik deres lektorat, kunne de jo købe sig et hus i Risskov med det samme. De kunne opleve det som at nu var de blevet voksne og havde fået sig det job, de skulle blive i resten af livet. Sådan er det ikke mere. I dag er der få faste stillinger og for lønnen kan du i hvert fald ikke købe hus i Risskov. Fremtidsudsigterne er derimod et arbejdsmarked som på kort sigt og måske også på langt sigt handler om tidsbegrænsede ansættelser...”

Sebastian F er biolog og pt. post-doc'er på medicin i Århus. Han gør sig ingen lyserøde forestillinger om sin fremtidige karriere.

“I begyndelsen vil du blive jaget fra det ene til det andet. Du vil ikke have den stabilitet, de ældre lektorer har haft i deres karriere. Din karriere vil være mere usikker, og du må planlægge efter det. Det kan man se på, at de førstegangsføgende bliver ældre og ældre. Nutidens arbejdsmarked har altså nogle omkostninger og nogle betingelser, som på godt og ondt er forskellige fra de ældres”.

Sebastian F. gør sig ingen illusioner om, at han kommer til at gøre karriere på et stabilt arbejdsmarked:

“Jeg tror, at vores generation, der vil arbejde med forskning, kommer til at agere på et arbejdsmarked med 3-5-10 års kontrakter såvel på universitetet som udenfor. Ikke at jeg synes, at det er attraktivt, men sådan bliver betingelserne bare. Og når det nu bliver sådan, så må vi jo se på de fordele, det giver ...”.

Ph.d.'eres problemer

Og en af fordelene er, at såvel forskerne som den forskende organisation bliver tvunget til at holde sig i gang, mener Sebastian F.

Han mener, at ud over de usikre karriereperspektiver og manglen på en fast stilling, så har de unge og de ældre ansatte faktisk de samme problemer på det naturvidenskabelige område:

“Der føres simpelthen ikke en moderne ansættelsespolitik. Jeg har siddet i konsistorium og diverse organer i Århus, og jeg vil påstå, at hovedproblemet er, at der ikke foregår reel planlægning”.

Ansættelser sker ikke efter nærmere overvejelser, og det er hans praktiske erfaring, at “logistikken” ikke er på plads:

“De tidsbegrænsede ansættelser sker typisk på ‘løse’ fondsmidler el.lign., og ansættelserne sker bare, når pengene er der. Der tages ikke hensyn til, om infrastrukturen er i orden. På naturvidenskab - og jeg vil ikke begynde at nævne institutter - betyder det fx, at ingen har deres egne kontorer; de fleste sidder i et kontor-

hjørne. Og især ph.d.'erne er udsatte. De skal jo kun være her i kort tid, tre år. Og det er modsætningsfyldt, for ph.d.'erne har virkelig behov for etablering og kan ikke spilde tre måneder på at skaffe materiel ...”, siger Sebastian F.

Her bryder **Mikkel H** - der er ph.d.'er på humaniora - ind:

“Jeg har ikke så dårlige erfaringer på humaniora. Her slås der godt nok et meget begrænset antal ph.d.-stipendier op, men til gengæld sørger man for at tage sig af os. Jeg har fået mit eget kontor og skrivebord og har indtryk af, at instituttet gør meget for deres ph.d.'ere”.

Ud fra Mikkel H.'s erfaringer er ph.d.'ernes individualisering det største problem:

“På humaniora sidder ph.d.-stipendiaterne alene med deres eget projekt i modsætning til naturvidenskab, hvor det er mit indtryk, at man arbejder meget mere i grupper. Vi er derimod soloforskere, og samtidig er vi spredt ud over mange institutter. Ensomhed er således et regulært problem, og der burde være bedre (sociale) netværk til at samle op. Det er således meget sigende - og her kan jeg godt følge Sebastian - at der ikke er fælles opholdsplads på gangene i humanioras nybyggeri, Nobelparken”.

For tiden prøver man at etablere en frokostklub:

“Men det er da rigtigt, at ph.d.-gruppen ikke er god som ‘pressionsgruppe’, hvis der er problemer. Det er svært at organisere folk, der kun er ansat i tre år”.

Sebastian: Stenede strukturer

Sebastian F. advarer mod at individualisere problemerne:

“Det burde ikke være ph.d.'ernes eller de yngre forskeres problem. Det har sin oprindelse i nogle helt stenede strukturer og traditioner. Der går ud fra, at når personalekontoret har sendt ansættelsesbrev og ferieskema ud, så går tingene af sig selv. Der går i alt for høj grad ud fra, at universitetet har været et sted - og til dels fortsat er det - som styrer sig selv. De ældre lektorer har siddet på deres flade - undskyld udtrykket - og ikke taget ansvar for at følge med udviklingen, fx svigtet opbygningen af en personalepolitik som tog udgangspunkt i, at ansættelsesformerne har ændret sig fra fastansættelser til tidsbegrænsede ansættelser, at forskningen er blevet mere projektorienteret, at undervisningsbelastningen har ændret sig mellem fagene osv.”.

Han mener, at problemet er, at universitetet ikke har omstillet sig til de nye vilkår:

“Kæden er sprunget af for mange år siden. I halvfjerdsere, hvor den store

lektorgruppe blev ansat, var universitetet præget af ekspansion. Og i stedet for at indse, at universitetet ikke kan ekspandere i det uendelige, så reagerede de i firserne og starten af halvfemserne - styret af den lektorgruppe, der nu er ældre - med en udsultningsmentalitet: Ved at barbere de eksisterende strukturer så næsten kun de faste VIP-stillinger var tilbage. Det var for såvidt forståeligt, men problemet er, at man ikke justerer planlægningen på andre måder”.

Universitetet burde i langt højere grad tage udgangspunkt i undervisningen, når der planlægges:

“Hvis man siger, at universitetet er den institution, hvor der skal forskes for at give undervisning til det højeste niveau, så kommer undervisningen mere i centrum af planlægningen. I dag siger mange vip'ere, at de skal have fri for at forske, og det skyldes nok, at de gennem tiden har fået flere og flere studerende uden at få tilsvarende flere kolleger. Andre steder har man for få studerende, og atter andre steder ligger forskningen langt fra undervisningen. Man har kort sagt ikke haft nogle klare mål at planlægge efter.

Det naturvidenskabelige fakultet har for eksempel ikke justeret sig, men har baseret bemandingen på, hvordan man gjorde i gamle dage: “Det er her, de ældre lektorer ikke har taget ansvaret på sig. Hver for sig har de trukket et læs - og det jeg siger er ikke en kritik af nærmiljøerne - men som gruppe har de svigtet ...”.

Forslag: Faste stillinger efter studentertallet

På naturvidenskab knokler de relativt få fastansatte biologer, fordi der er mange studerende på området, mens der på andre områder er mange ansatte pr. studerende. Der har ikke været opstillet sigtelinier eller succeskriterier, som man fx gør det i et teleselskab, hvor det er helt klart for alle, hvad virksomhedens mål er. Fakultetet har manglet veldefinerede og operationaliserbare mål, og derfor er ressourcerne allokateret i blinde.

“Man kunne godt få det indtryk, at traditioner har haft den største indflydelse, når der skulle planlægges. Det er bøfmekanismer, hvor fagområder har skaffet sig eller holdt fast på deres stillinger - og det har helt skudt diskussionen om, *hvad der er vigtigt* i baggrunden. Man har brugt mere tid på at slå om penge og stillinger i stedet for at se på hvilke opgaver, der skal løses og hvordan de har ændret sig over årene ...”.

Han er overbevist om, at der skal nogle radikale mekanismer til at ændre på forholdene:

Mikkel H. er ph.d.-stipendiat. Sebastian F. er nået et trin længere, har netop afsluttet sin ph.d.-grad og er blevet post-doc'er

“Man kunne for eksempel dimensionere det faste personale efter, hvor mange studerende, der er på de enkelte områder! Det ville betyde, at undervisningsbelastningen ville blive jævnt fordelt. Samtidig ville det give mere fleksible muligheder for at boome områder, hvor der er udsigt til spændende forskningsgennembrud via åremålsansættelser og fondspenge, uden at det forvrider universitetets langsigtede ansættelsespolitik”, foreslår Sebastian F. - og han vil gerne argumentere for, at den “ekstra forskning” - ud over den undervisningstilknyttede - med fordel kan laves af løstansatte ...

Mikkel: Pas på markedsmekanisme

Her protesterer Mikkel H.:

“At fordele faste stillinger efter hvor de studerende er, lyder da besnærende, for på humaniora er der mange studerende for tiden! Men det er samtidig farligt at indføre markedsmekanismer, for det er at føre taksameter-ordningen ud i yderste konsekvens, også på forskningen. Det er et universitets opgave at holde det faglige beredskab på en bred vifte af fagområder. Og selv om det i dag er moderne at læse humaniora, og vi ville få flere stillinger ud af den mekanisme, så behøver det jo ikke være sådan om ti år”, siger han.

Sebastian F.: “Misforstå mig ikke. Mekanismen skal selvfølgelig ikke indføres fra dag til dag - det skal jo ikke være den rene junglelov, hvor folk skal søge deres egne stillinger i morgen. Justeringen mellem fagområderne skal ske i takt med at stillinger på fakultetet bliver ledige”.

Mikkel H.: “Det ændrer ikke på princippet. Dimensionering af de faste stillinger efter antallet af studerende er en farlig tanke. Vi skal jo ikke skaffe profit som et teleselskab, men også forske...”

For humaniora er hovedproblemet manglen på ressourcer:

“Det er blevet moderne at læse spansk. Der er mange studerende og undervisningsbelastningen for de fastansatte er meget stor. Hvis der kommer flere studerende, så er vi nødt til at vise video'er hver tirsdag. De fastansatte løber hurtigt, og de administrerer meget. Det kan da godt være, at der er nogle som synes, at enkelte lærere er propper i systemet - jeg går ud fra, at de passer deres arbejde, og jeg ser ikke andet - men den reelle bekymring er, om der er penge til at ansætte personale til de løbende opgaver. Men hvis fokus kommer for meget på under-

visningen, kan man frygte en instrumentalisering, og at universitetet glemmer at være en forskende institution ...”, siger Mikkel H.

“Det er faktisk mit indtryk, at der sker noget på humaniora, og at man arbejder med ressourceproblemerne. Der er et ønske om, at prioriteringerne skal ske så fagligt hensigtsmæssigt som muligt. Jeg ser ikke noget 'lektorvælde'. Der sker en interesseafvejning fra bunden så langt, det nu kan lade sig gøre. Det er ikke bare sådan, at folk og fagområder meler deres egen kage, selv om der altid vil være krig, når der skal fordeles midler”.

Karrierevalg

Sebastian F. havde halvanden måneds arbejdsløshed efter ph.d.-graden, og han søgte så på et opslag og fik en årskontrakt som post-doc'er på medicin:

“Det var ikke planlagt, det var nærmest tilfældigt. Jeg tror, det er meget illustrativt for det fleksible arbejdsmarked i fremtiden med sådanne tidsbegrænsede stillinger”, siger han. “Det passer mig fint, for så får jeg mere forskningserfaring. Og så må jeg jo se, hvor spændende det er. Jeg vil gerne beskæftige mig med forskning, undervisning eller lignende. Men jeg har slet ikke besluttet, om jeg vil satse på en universitetskarriere. Jeg kan jo også gå ud på det private arbejdsmarked. For os biologer giver det ikke sig selv at med en ph.d.-grad, så skal man gå forskningsvejen. Nogle af mine kolleger har da valgt at blive administrativt ansatte som amtsbiologer...”

Mikkel H. er cand.mag. i spansk og samfundsfag. Efter halvandet år som undervisningsassistent og ekstern lektor på spansk, søgte han et ph.d.-stipendiat med et fagligt projekt, som gik i forlængelse af hans forskningsinteresse (spansk grammatik).

“På sprogfagene er vores karrierevalg ikke så åbne. Jobmarkedet er begrænset, for en sproglig ph.d.'er er ikke så attraktiv mange steder. Men jeg vil da gerne gøre forskerkarriere på universitetet, men der er jo ingen penge på universitetet og dermed dårlige udsigter til faste stillinger”, siger Mikkel H. “Så måske har Sebastian ret i, at tidsbegrænsede ansættelser i høj grad bliver fremtidens arbejdsmarked. Men hvis det er rigtigt, så kan jeg da frygte, at på mange humaniora-områder så vil der ind imellem komme nogle arbejdsløshedsperioder. Og nu om stunder er der altså ikke mange, der vil leve med

at blive arbejdsløs hvert tredje år”.

Universitet må gøre sig attraktivt

De er dog enige om, at universitetet skal gøre meget ud af at præsentere sig som en attraktiv arbejdsplads i de kommende år.

Sebastian F.: “Universitetet skal blive bedre til at lave en overordnet planlægning. Universitetet skal jo konkurrere med den private sektor, og hvis den kan tilbyde højere løn og tilmed bedre arbejdsvilkår, så stemmer folk i med fødderne. Og her tænker jeg ikke alene på lønnen, for selvstændigt og spændende arbejde med gode arbejdsvilkår tæller altså også. Og her skal universitetet blive meget bedre, for mange private virksomheder har forstået det for længst ...”

Mikkel H.: “For humanister er problemet nok først og fremmest det manglende karriereperspektiv overhovedet, fordi der ingen udsigt er til en stilling. Det ville være en forbedring, hvis fakultetet eller instituttet havde mulighed for at planlægge ressourcer på lidt længere sigt, men det er jo et politisk spørgsmål. Og i næste omgang er det så vigtigt med gode arbejdsvilkår, hvor jeg personligt må sige, at jeg ikke går så meget op i lønnen - selv om det da er frustrerende at høre på andre fra min egen generation, at de tjener meget mere end mig ...”

Ph.d.-studerende eller -stipendiater?

Sebastian F. mener i øvrigt, at det er vigtigt, at ph.d.'ere skal holde fast i, at de er stipendiater, som i universitetslovens forstand har rettigheder som ansatte og med stemmeret på linie med vip'erne. Også hvad angår skat og delvis hvad angår pension, er man ansatte:

Mikkel konstaterer, at det ikke er hele den praktiske virkelighed: “Desværre er det sådan, at ministeriet omtaler én som studerende og behandler én som sådan, når der opstår fortolkningsspørgsmål. Der står fx i bekendtgørelsen, at man bedømmes som studerende ...”

Sebastian F.: “Man skal holde fast på, at man er stipendiat og ansat. Man kan betragte det som en efter-videreuddannelse. Ses på de traditionelle karriereveje, så skal gymnasielærerne gå pædagogikum-vejen, og forskerne skal gå ph.d.-vejen. Så drop det med 'studerende' ...”

Nancy Olivieri

Kritisk forsker fyret og genansat

I 1997 blev børnelægen og blodspecialisten **Nancy Olivieri** fyret fra sit job ved Toronto Universitetshospital, da hun havde nægtet at føje medicinalfirmaet Apotex' krav om, at hun undlod at offentliggøre kritiske forskningsresultater om et af firmaets produkter. Olivieri hævdede at produktet deferiprone medførte forgiftning af visse (thalassaemia-) patienter. Universitetet fyrede Olivieri efter pres fra medicinalfirmaet, som var en af det medicinske fakultets hovedsponsorer med et 35 mio. dollars sponsorat.

Efter stor medieopmærksomhed og diverse undersøgelser af forløbet måtte universitetet bide i det sure æble og genansætte Olivieri i den sag, som nu er Nordamerikas mest kendte interessekonflikt mellem academia og industri.

“Sagen har for mig vist, at kommercielle interesser dominerer visse former for forskning og at den enkelte forsker har svært ved at stå imod udefrakommende pres. For mig viser den, at et universitet ikke vil eller kan forsvare enkelt-forskeres forskningsfrihed, når der er store økonomiske interesser indblandet. Og var det ikke for den medieopmærksomhed, som sagen skabte, så var jeg da stadig fyret”, siger Olivieri i dag.

“Sagen har været en forskrækkende oplevelse. Universitetet har på ingen måde levet op til sine egne etiske normer, og heller ikke toppen af det medicinske videnskabsystem har ageret uvildigt. Den såkaldte undersøgelse, som universitetet lavede og brugte til at fyre mig, var farvet og forvansket, hvilket heldigvis også blev klart i den efterfølgende uvildige undersøgelse. Men universitetets topfolk havde 35 millioner gode grunde til at forhindre trykning af mine forskningsresultater i et år, til ikke at tage stilling til det faglige indhold i sagen og gemme sig bag formelle regler, til at beskyldte mig for ‘bevidst manipulation’, til at bringe mig i miskredit ved at kalde mig ‘vanskelig og usleben’ og så videre”.

Olivieri indklagede efterfølgende produktet deferiprone for EU-domstolen med krav om at det træktes tilbage fra det europæiske marked, men så radikalt ville EU-domstolen ikke dømme i første omgang (september 2000). En repræsentant for medicinalfirmaet udtalte efterfølgende, at man ikke forstod, hvordan Olivieri kunne indklage et produkt, som redder liv: “Hun fortolker data på en anden måde end den øvrige verden, uheldigvis”.

Olivieri har anket sagen, som forventes at blive afgjort i 2002 - og Toronto Universitet modtager stadig fondstøtte fra Apotex ...

Rådgivere har forhold til industrien

Mere end halvdelen af den amerikanske regerings rådgivere vedrørende godkendelse og vurdering af medicin har finansiel relation til de firmaer, som er afhængige af regeringsgodkendelser - og dermed at rådgivernes godkendelser. For industrien kan de rådgivende komiteers vurderinger være hundreder af millioner af dollars værd.

Det konstaterer en undersøgelse, som USA TODAY har gennemført.

Eksperternes råd bruges til at frigive salg af medicamenter, til at designe forsøg og til at give retningslinier for, hvad der skal stå på medicinens brugsansvisninger.

Eksperterne skulle efter amerikanske regler være uafhængige af interesser, men USA TODAY opsporede, at 54 pct. af rådgiverne har direkte finansiel interesse i det emne eller den medicin, som de skulle bedømme. Interessekonflikten opstår typisk ved, at eksperterne ejer aktier i firmaer, at de har konsulentopgaver for firmaer eller at deres forskning støttes af firmaer.

Der findes 18 rådgivningskomiteer med ca. 300 eksperter i det amerikanske system.

USA TODAY fandt, at ved 159 undersøgte komitemøder over halvandet år var der

- 92 pct. af møderne, hvor mindst én af medlemmerne havde økonomiske interessekonflikter

- 55 pct. af møderne, hvor halvdelen eller flere af eksperterne havde simple interessekonflikter

- ved 102 møder hvor specifik medicin var på dagsordenen havde 33 pct. af eksperterne finansiel interessekonflikter.

Fra medicinalstyrelsens (*FDA, Food and Drug Administration*) forsvarer man systemet: “Systemet er designet til at bringe den bedste videnskabelige ekspertise sammen”.

FDA har ikke siden 1992 ført nærmere kontrol med eksperternes habilitet. Kontrollen af fx finansielle interessekonflikter - og offentliggørelsen af disse - opførte efter kontroverser om navngivne personer havde personlige finansielle interesser i brystimplantater, i det anti-depressive middel Prozac og i et middel mod Alzheimers syge. Offentliggørelse af disse oplysninger krænkede eksperternes privatliv, lød begrundelsen.

FDA's retningslinier er relativt liberale: En ekspert kan betales op til 50.000 dollars pr. år fra et medicinalfirma uden interessekonflikter, forudsat at eksperten kun deltager i vurderinger uden for feltet med de økonomiske interesser. Og de kan uden problemer eje for 5.000 dollars aktier i et firma, hvis produkter de er med til at bedømme.

En forbrugerorganisation under Ralph Nader Foundation kalder undersøgelsen oprørende: “Det er skrækkeligt, at medicinalindustriens indflydelse er så stor, at selv konsumenternes repræsentanter er på deres lønningsliste ...”

www.usatoday.com/news/washdc/ncs-sun06.htm

Anti-depressiv fyring

Torontos Universitet trak et jobtilbud til en engelsk psykofarmakolog tilbage, da denne en forelæsning hævdede, at det antidepressive middel Prozac kunne føre til selvmordsforsøg. I forelæsningen beskrev han ændringerne i den psykiatriske medicin i de sidste 150 år og konstaterede, at der i dag er tale om en “firmatiseret psykiatri”, hvor udviklingen af psyko-farmaka er styret af de store firmaer.

Jobbets løn og arbejdsforhold var ellers aftalt, og der var sendt ansættelsesbrev.

Universitetets chef-psykiater begrundede tilbagetrækningen med, at David Healys “tilgang er uforenelig med udviklingen af de akademiske og kliniske mål på centret”.

Men universitetet benægede samtidig, at tilbagetrækningen havde nogen sammenhæng med, at “Centret for afhængighed og mental sundhed”

Blandt sine sponsorer har det store medicinal-firma Eli Lilly, som netop producerer Prozac.

Ikke desto mindre konstaterede direktøren for det molekylærbiologiske institut ved Oxford Universitet, sir David Weatherall, at sagen eksemplificerede interessekonflikten som “et symptom på den utrygge interaktion mellem academia og industrien ...”

(THES d. 27. April).

Tyrkiet: Begrænset akademisk frihed

- uden at begrænsningerne er klare. Sådan er vilkårene for intellektuelle i Tyrkiet, hvor universiteter kan lukkes, hvis myndighederne - herunder hæren - mener, at de udøver statsfjendtlig "islamisk" virksomhed. De intellektuelle mener dog ikke, at undertrykkelse er vejen frem for et liberalt muslimsk land

"Den virkelige udfordring for Tyrkiet er at etablere et reelt demokrati, så vi kan blive taget seriøst som EU-aspirant. Det kræver modernisering af det tyrkiske samfund, som er præget af totalitære strukturer. Det lykkeligste ville være en hurtig optagelse, fordi EU's påvirkning ville fremskynde processen. Men desværre kommer vi nok i anden række efter østlandene - så det varer nok 8-10 år, før Tyrkiet kan optages ..."

Niyazi Öktem er professor i lovfilosofi og -sociology ved det private Bilgi Universitet i Istanbul. På linie med mange andre tyrkiske intellektuelle knytter han i høj grad sine forhåbninger om modernisering af det tyrkiske samfund til en snarlig optagelse i EU.

Öktem påpeger, at der er national stor opbakning om optagelsesansøgningen til EU. Selv det islamiske parti - *Kyskhedspartiet* - accepterer demokratiet som en grundsten, fordi det balancerer på grænsen af den tyrkiske konstitution, og med mellemrum risikerer forbud.

"Der er totalitære strukturer i Tyrkiet. Militæret har stor magt, der dannes ikke en regering uden at militæret har sagt god for den. Den politiske struktur er ikke demokratisk, idet den er præget af fåmandsvælde. Og menneskerettighederne har det heller ikke for godt, men jeg er meget uenig med de vestlige forestillinger om, at boykot af Tyrkiet vil lægge pres på magthaverne. Tværtimod er det vigtigt for Tyrkiet, at vi får lov til at blande os og få indflydelse fra det demokratiske vesten ..."

For EU er Tyrkiet en vigtig bro mellem øst og vest. Professoren kan dog ikke lade være med at anfægte den europæiske selvtilstrækkelighed, som også den tyrkiske presse har stor fornøjelse af at gøre opmærksom på: EU's nuværende medlemslande har da også deres problemer, fx med nationalisme og racisme!

Universitetslærerens frihed

"Islam" er kilde til konstant rivalisering om fortolkning af korrekthed. Idet religionen i mange samfund ikke bare er en tro, men har indflydelse - og magt - over alle samfundets strukturer er rivaliseringen ikke bare et spørgsmål om tro, men om magt. I de politisk autoritære muslimske samfund har militæret ofte har stor indflydelse på samfundet:

"Hvor hæren i andre muslimske lande kontrolleres af præsteskab, så er det i Tyrkiet omvendt, idet hæren her traditionelt repræsenterer den vestlige og sekulære samfundsstruktur".

I Tyrkiet er der formelt 'værdifri' forskning, som i vesten. I praksis kan det dog ofte være vanskeligt at agere inden for samfundsvidenskaberne eller humaniora: "Der vil altid - også i vesten - være tabuer. Nogle magtfulde folk i hæren og regeringen ønsker ikke fokus på visse ting i samfundet. Og samfundsvidenskaberne eller humaniora kan da ikke udtrykke sig radikalt 'frit' om, hvad forskerne finder frem til, fx hvis analysen man problematiserer militærets rolle, det kurdiske spørgsmål - som jo i øvrigt ikke bare er en etnisk konflikt, men også kurdiske kræfters forsøg på at bevare deres (feudale) privilegier - menneskerettigheder og religionen", fortæller Öktem.

"Hvor stor den faktiske risiko er for din karriere, kan kun praksis vise. I nogle tilfælde risikerer man bare at blive kaldt en 'idiot', og det er så det. Personligt er jeg 57 år, så jeg mister ikke så meget ved at udtale mig frit ..."

Han er én af de mange universitetslærere som efter 20 års tjeneste ved et statsuniversiteterne - Galatasaray Universitet - fik fripas og kunne tage et mere velbetalt job ved et privat universitet. Og Bilgi er et attraktivt sted med mange internationale kontakter.

Hærens magt

"Det er sørgeligt, men Europa ser islam som en 'anti-crist' -religion. Efter min mening er der ikke den store forskel mellem at være kristen og muslim. Man skal bemærke, at der er stor forskel mellem fortolkningerne af islam, fx mellem Tyrkiet eller Malaysia på, hvorvidt 'sociologi' er repræsenteret som videnskab. Og i EU findes jo også de meget konservative kristdemokrater...", bemærker professoren.

I Tyrkiet anslås, at 10 pct. hører til de "fundamentalister", som ønsker en muslimsk stat, hvilket er i strid med den tyrkiske konstitution, der taler om adskillelse af religion og politik (stat). Hæren - som ser sig selv som garant for en sekulær, vestlig stat - står for en stærk kontrol af, at fundamentalisterne ikke udøver statsfjendtlig aktivitet. Derfor kan kandi-

dater til det tyrkiske parlament underkendes som valgbare. Og derfor er den kvindelige hovedbeklædning forbudt at bære på universiteterne, fordi den er symbol for islamisterne.

"Islamisk" universitet lukket

Hæren har stor indflydelse i dette spil, når den indtager en central rolle i *universitetsstyrelsen YOK*, som i marts fx lukkede et universitet for at være en "islamisk trussel". Det private Fatih Universitetet i Ankara med 3.500 studerende arbejder især med naturvidenskab og medicin, og har ry for at tiltrække islamiske studerende, hvoraf mange bærer traditionel islamisk tøj. Og universitetet siges også at være støttet af islamiske fonde. I YOK's begrundelse hed det: "Fatih er blevet advaret gentagne gange. Det har lærere ansat som reaktionære meninger, studenterne er tilskyndet til at leve ikke-sekulære liv både på universitetet og udenfor".

Professor Öktem er ikke overbevist om, at forbud er vejen frem:

"Retssikkerhedsmæssigt er det ikke nogen klar sag. YOK har ingen konkrete beviser, men blot indtryk fra en 'inspektion' og lignende. Rektoren for Fatih-universitetet er erklæret troende, men han fagligt respekteret. Og hovedbeklædningen er et symbol, ja; men efter min mening truer det ikke staten. Indgrebet er derfor unødigt radikalt, for man risikerer at tryk skaber modtryk, dvs. at fundamentalisterne isolerer sig yderligere og radikaliseres. Og det har ingen fordel af".

Også Istanbuls tidligere borgmester kom i klemme hos myndighederne efter udtalelser om, at "minareter er islams skjold" og at "islams tanker er vores skjold".

"Jeg har svært ved at se, at sådanne udtryk er en fare for staten. Blandt tyrkiske intellektuelle er det da også en udbredt holdning, at man ikke kan bekæmpe fundamentalismen med undertrykkelse. Der må være plads til forskellige holdninger og til at skabe en liberal islam, hvor vi fx afkræfter myten om den brutale islamiske lov, hvor man skærer hånden af en tyv osv.", slutter Öktem.

En korrupt økonomi

Hvor alvorligt bliver man taget som økonom i et land, hvor den neo-liberale økonomi hersker, hvor inflationen er 50-100 pct. om året og hvor korrupsionen har betydelig indflydelse på samfundslivet?

“Den neo-liberalistiske økonomi, som er vundet frem i de vestlige lande, har været en ekstra stor begrænsning på udviklingen af de økonomiske videnskaber i Tyrkiet. Dels er samfundsøkonomien i almindelighed præget af en stor frihedsgrad. Og dels var de statslige økonomiske indgreb og styringen i 80'erne og 90'erne ikke populære...”, fortæller dr. **Burhan Sanatalar**, der er professor i offentlig økonomi og finansiering ved Bilgi Universitetet i Istanbul.

Den tyrkiske samfundsvidenskab er i krise, fortæller Sanatalar. Før militærkuppet i 1980 havde den egentlig en høj standard, men kuppet medførte fyring af mange og et meget centralistisk og autoritært universitetssystem, hvor direktører, rektorer og dekaner blev udpeget politisk.

“Militærstyret betød en direkte undertrykkelse, og selv om der nu er demokrati, så er en følge af undertrykkelse, at samfundsvidenskaberne har mistet modet på kritik og på at beskæftige sig med problematiske temaer. Der er selvfølgelig undtagelser med små fristeder af dygtige og kritiske forskere enkelte steder, men det generelle billede er en stor tilbageholdenhed”, siger professoren.

“Og mens den tyrkiske økonomi er forbedret, så er prestigen i en akademisk beskæftigelse faldet. Man udnytter ikke det potentiale, der er. Og mens mange ville forske og undervise i 1960-70'erne, så er lønningerne og arbejdsforholdene blevet mindre og mindre attraktive på statsuniversiteterne. Økonomien har gjort laboratorier og biblioteker dårligere og dårligere osv”, siger han, der selv er ansat på det private Bilgi Universitet i Istanbul.

Februar-krisen

Den tyrkiske økonomi oplevede d. 19. februar en af de største kriser i mange år, idet en devaluering halverede den tyrkiske liras værdi fra dag til dag. Alle småsparere i lira mistede halvdelen af deres formue. Og alle forretningsdrivende, der havde taget lån i dollars, skyldte pludselig dobbelt så mange penge bort. Og i den efterfølgende måned fik Tyrkiet en halv million ekstra arbejdsløse.

Det er radikale ændringer i en økonomi, hvor halvdelen af befolkningen eksisterer på en indkomst på 15-20 kr. om dagen, hvor gennemsnitsindkomsten er 25.000 kr. om året, og hvor en stor del af befolkningen er på overførselsindkomster.

I månederne efter februar-krisen var det befolkningens oplevelse ud fra forbrugerpriserne og dollarkursen, at inflati-

onen nærmest var 1 pct. pr. dag, men Sanatalar kalder det overdrevent. Hans optimistiske skøn lyder på, at inflationen i 2001 vil blive ca. 50 pct. Inflationen i april og maj var skyhøj, men vil gå ned i sommermånederne på grund af landbrugsproduktionen og turismen, spår han.

“Økonomiske kriser er altså ikke usædvanlige i Tyrkiet; de kulminerer hvert 5-6 år. Alle kriserne har forskellige udtryk, men rødderne er de samme: En usund samfundsøkonomi og en politisk krise”, fortæller Sanatalar.

“Men der er nogle foruroligende træk ved de sidste års kriser. Arbejdsløsheden er traditionelt høj, men for første gang i mit liv ser jeg også veluddannede professionelle, som er uden arbejde: Akademikere, journalister, bankfolk. Det er et nyt og meget alvorligt symptom på en alvorlig krise, når den rammer de veluddannede personer og professioner. Og jeg er bange for, at det faktisk ikke er et forbigående fænomen”.

Den økonomiske krise

Politologer og journalister siger, at krisen var udløst af en intern krise mellem præsidenten og lederen af regeringskoalitionen. Økonomer siger derimod, at krisen var kulminationen på længere tids overophedning af den tyrkiske økonomi samt på skærpede krav til økonomien i forbindelse med lån hos Verdensbanken og IMF.

I november sidste år blev 11 banker sat under administration på grund af misbrug af statsmidler (statsgarantier). Og i februar præsenterede tre store statsbanker, der hver især blev kontrolleret af et af de tre koalitionspartier, katastrofale regnskaber med tab på 12 mia. dollars. Det fremgik, at regeringens venner og familiemedlemmer havde haft særlig adgang til at låne penge uden sikkerhed. Præsident Sezer - der i befolkningen går for at være retskaffen - beskyldte ministerpræsident Ecevit for at være medskyldig i misbruget og kylede et eksemplar af forfatningen mod ham under et møde i det nationale sikkerhedsråd! Ecevit svarede med et raserianfald for åben skærm, og dagen efter raslede den tyrkiske økonomi sammen.

Kort tid efter blev der udpeget en mirakelmand som økonomiminister, Kemal Dervis, der kom fra et job som vicepræsident i Verdensbanken. Han kunne i midten af maj - efter intensive forhandlinger med IMF og Verdensbanken - fremlægge en 15-punkts plan for de økonomiske reformer. Reformerne skal bl.a. fremskynde bankernes konsolidering og skærpe straffen for misbrug af bankmidler. Og det

statslige teleselskab skal privatiseres.

Den offentlige produktions- og finanssektor udgør 45 pct. af den samlede tyrkiske økonomi, så politiske initiativer her har central betydning.

“Selv om mange af punkterne var givne som krav udefra, så kunne den økonomiske videnskab i Tyrkiet da også bidrage til at komme med løsninger på krisen. Men også her er nogle af svarene indlysende, fx restituering af banksektoren til at fungere på almindelige markedsvilkår. De skal have selvstændige styrelser og kontrolinstanser”, siger Sanatalar. Det er dog ikke ukompliceret, for reformer betyder, at nogle må opgive deres privilegier. Også andre strukturer vil være vanskelige at nedbryde, fx at en tredjedel af den tyrkiske økonomi kontrolleres af det magtfulde militær, og hvor officerernes pensionskasse fx er undtaget af skatter og afgifter. Men det er en detalje, som er sigende for det tyrkiske samfundsliv, for militæret har afgørende indflydelse og magt over såvel de økonomiske som de politiske strukturer.

“Befolkningen skal også opleve, at ændringerne får praktiske konsekvenser. De korrupte skal straffes og erstattes af mere professionelle, teknisk bedre kvalificerede. Politikerne må være indstillet på at afgive nogle af deres fordele og magtpositioner osv.”. Også det politiske system må reformeres. Magten i partierne er centraliseret i få personer, og der er ikke internt demokrati. Partitoppen regerer suverænt og eneældigt.

“Hvis man skal sige noget positivt om den økonomiske krise er det, at den kan blive anledning til nogle radikale politiske reformer med et reelt system- og holdningsskifte, hvor der kommer seriøse og professionelle personer på de centrale poster, hvor der indføres gennemsikkelige administrative og politiske strukturer osv.”.

Samfundsvidenskab i en korruperet struktur

Den tyrkiske samfundsvidenskab er generelt tilbagestående på grund af manglende ressourcer og kontakt til de internationale miljøer:

“Men neo-liberalismen har også gjort det vanskeligere at være kritisk. Markedet er pr. definition godt, er parolen, og indgreb, styring og statsintervention - som er en del af de moderne økonomiske videnskabers discipliner - er ikke populære. Det er ikke sådan, at de mere kritiske samfundsvidenskabsfolk bliver fængslet eller fyret, men de bliver marginaliseret på en anden måde. De bliver

ikke citeret i de populære aviser, de bliver ikke taget med på råd i de politiske organer, de mister status fordi de ikke bliver set som 'topforskere' osv.", siger professoren.

"Samfundsvidenskaben i Tyrkiet behøver en selvkritisk og radikal debat for at klargøre, hvad der er vores opgaver. Den kan nemlig få stor betydning for reformering af vores samfundssystem ...", siger han. "Mens der før militærstyret i firserne spirede en fri samfundsvidenskab, så blev den under militærstyret udsat for restriktioner og de mest kritiske udsat for restriktioner og de mest kritiske blev simpelthen fyret på gråt papir. Og det præger fortsat atmosfæren. De kritiske samfundsvidenskabsfolk har ikke medhør og man kan blot konstatere, at de er en minoritet".

Det skyldes ikke alene militæret centrale rolle, men også de politiske strukturerer, hvor de herskende partier sidder på magten i statsbankerne og dermed har stor magt over samfundslivet. Men også et meget problematisk medieejerskab har indflydelse, idet den økonomiske magt i de store koncerner og i medieverdenen er flettet sammen. Det betyder, at formidlingen af samfundsnheder er stærkt styret af økonomiske særinteresser.

Men også universitetssystemet er politiseret, idet YOK - styrelsen for de højere uddannelser - siden firserne har haft stor magt til at styre sektoren gennem økonomi, bekendtgørelser, rektorudpegninger. Organet har været kritiseret for at være politisk styret og centralistisk. Det er i stigende grad blevet kritiseret, bl.a. af den nuværende præsident Sezer, som har brugt sin myndighed til at udpege netop Burhan Sanatatar til en af mindretalsposterne i YOK, hvis flertal er selvudpeget af traditionalister.

Korruption

I en 3.verdens-økonomi som den tyrkiske er elementet af 'sorte penge', som går uden om skattemyndighederne, stort. Økonomer skønner, at mange kun opgiver 50 pct. af deres reelle indkomst til skattevæsenet. Men for Sanatatar er det ikke det største problem. De dele af samfundsøkonomien, som med fordele kan belægges med skat, er inddraget i den hvide økonomi i et rimeligt omfang, mener han.

Sanatatar er pt. leder af et større forskningsprojekt om bl.a. korruption. Projektet har foreløbig gennemført en spørgeundersøgelse blandt befolkningen (3.000 personer) i bymæssige bebyggelser for at undersøge holdningen og oplevelsen af korruptionen i det tyrkiske samfund.

Svarene fortæller om den almindelige tillid til samfundets institutioner, at hæren har meget høj troværdighed i befolkningen med 7.7 på en ti-skala. Det menige politi står til middelværdien 5, fagforeninger 4.5, aviser 4.0 og de politiske partier er bundskabere med blot 2.1.

Hvad angår servicen fra centrale regeringsorganer, så mener hele 58 pct., at der sker en forskelsbehandling af personer, alt efter hvem man er.

Og hvad angår oplevelsen af korruption i samfundet, så er det igen hæren, der er uplettet, mens især trafikpolitiet (som kan udskrive bøder på stedet!) nyder meget lille tillid sammen med toldvæsenet. Men heller ikke skattemyndighederne har det bedste ry.

Et er *oplevelsen af*, noget andet *erfaringen med* de samme myndigheder. Man kan gerne have en negativ opfattelse af noget, som man imidlertid ikke har praktiske erfaringer med. Her viser det sig ikke overraskende, at mange har negativ oplevelse uden praktiske erfaringer. Men knap hver fjerde har dog oplevet at skulle give "en gave" til en trafikpolitimand for at undgå at få en bøde - udskrevet af en af de menige betjente, som har en månedsløn på 2000 kr og som har mulighed for at forøge indtægten ved true med at udskrive bøder! Hver femte har på samme måde negative erfaringer med toldvæsenet, hvor fx sagsbehandlingstiden kan nedsættes, hvis man står på god fod med myndighederne. Og en del har negative erfaringer med det statslige hospitalssystem. Og 6-7 pct. har faktisk haft negative oplevelser med autoriteter eller retsvæsenet.

"Undersøgelsen giver et værdifulde fakta om en del af samfundsøkonomien, som man ellers kun har uklare forestillinger om. Der er simpelthen data, som kan få politikere og myndigheder til tage initiativer til at løse problemet. Politiet hører jo under Indenrigsministeriet ..."

Forskningsprojektet er støttet økonomisk af private fonde og ikke af staten. Det er med til at sikre uafhængigheden, fordi statslige myndigheder hermed ikke kan blande sig i forskningen. Men forskerne har dog - hvad Sanatatar kalder et meget vigtigt signal - fået Indenrigsministeriets udtrykkelige opbakning. Det betyder, at projektet ikke vil blive mødt med en negativ attitude fra statslig side. Projektet kunne simpelthen ikke gennemføres uden den støtte, konstaterer Sanatatar.

Det virkelige problem: Den store korruption

Korruptionsstudiet har dog en begrænsning, hvis man ser på de samfundsøkonomiske konsekvenser.

"I undersøgelsen har vi set på den daglige, 'lille' korruption systemet. Men vi har ikke undersøgt den store korruption i toppen af systemet, dvs. i forbindelse med statslicitationer, militære indkøb, byggetilladelser, banktransaktioner osv. Og omfanget og betydningen heraf er meget større og har meget mere radikale konsekvenser for samfundsøkonomien end den 'lille' korruption. Det handler om enorme beløb, som skifter hænder i irregulære aftaler og som alt andet lige er med til, at der betales overpriser for tjenstydelse og som er med til at gøre økonomien endnu mere ustabil. Det er et meget alvorligt problem for den tyrkiske økonomi", siger økonomien. Det er ikke kun statsinstitutionerne, men især de halvstatslige banker, som er problemet. I

dag er der en struktur, hvor tre store banker er mere eller mindre kontrolleret af de tre regeringspartier. Banksystemet er således meget udisciplineret, for med de rigtige personlige forbindelser kunne der hentes enorme lån hjem uden garantier. Og sammenbruddet i banksystemet var fremskyndet af enorme tab og flere fallit'er i sektor. Det var nemlig sådan, at statsbankerne havde / har en statsgaranti i ryggen, hvilket virkede ansvarsforflygtigende. Og systemet var sådan, at topbureaukraterne, som skulle kontrollere banksystemet, vendte hovederne bort fra ulovlighederne.

"Vel er den 'lille' korruption et problem i dagligdagen for befolkningen. Men det er da også sådan, at befolkningen mener, at korruptionen i toppen - i regeringen, industrien, bankerne - skal angribes først. Hvis det nemlig ikke sker, så vil det retfærdiggøre, at korruptionen er udbredt længere nede ..."

Økonomens løsninger

"Tager man trafikpolitiet, så kan nogle her opfatte bestikkelse for at undgå en større bøde som en del af lønnen! Bestikkelse opfattes på den måde ikke som noget meget slemt, også fordi de ved, at andre gør det. Det er ikke det samme som vold eller at stjæle mange penge. Men for den menige borger er det undergravende for retsmoralen, når de oplever korruption i dagligdagen".

Økonomen gør sig dog ingen illusioner om, at korruptionen kan komme til livs på kort sigt. Det vil tage tid, fordi nogle grupper opfatter det som en del af deres privilegier.

"Men som økonom kan du opstille forslag til løsninger, fx kontrol af den offentlige administration, bedre uddannelse på bestemte niveauer, større kapacitet i den offentlige administration og hospitalssystemet m.m. Det er jo logisk, at med større kapacitet, så vil presset ikke være så stort og kravet om at 'give gaver' vil ikke have samme vægt", siger han og tilføjer, at opbygningen af et effektivt og uvildigt klagesystem også vil få radikale konsekvenser.

"I dag er det faktisk sådan, at straffen for en toldembedsmand er meget alvorlig, hvis han tages i ulovligheder. Men problemet er, at risikoen for at blive fanget er lille, for det tager år for en klage at komme igennem systemet. Så derfor betaler kunderne hellere 'gaver' ..."

dr. Burhan Sanatatar

Rod, bureaukrati, inkompetence - og en utrolig arrogance

Efter at have været i kontakt med EU-systemet kan jeg kun tilråde almindelige dødelige universitetslærere og forskere at holde sig fra det, konstaterer CAY DOLLERUP ud fra sine egne dyrekøbte erfaringer. Og oplevelsen var ikke enestående; folk har bare ikke lyst til at sige det højt ...

EU har en række særdeles kompetente organer, der yder højt kvalificeret arbejde. EU har også mange programmer der skal fremme udviklingen i andre lande osv. Det ser meget smukt ud for os varme tilhængere af det europæiske samarbejdes idé.

Som forsker og lærer ved universitetet ser man jævnligt opslag om at komme til orienteringsmøder om EU-programmer. Derfor kan de erfaringer jeg fik med et EU-projekt som jeg ledede, være værd at kende især for enkeltstående lærere, der bliver grebet af den hellige flamme.

I 1993 blev jeg kontaktet af en usbekisk sprog lærer ved universitetet i Tashkent, Usbekistan, der fortalte om situationen for oversættere i landet. Det lød ikke godt, så jeg lovede at se om vi kunne hjælpe. På et tidspunkt var jeg indkaldt til et møde om EU-midler: Og sé: her var mulighed for at rejse penge i den gode sags tjeneste. Der blev etableret kontakt med en velanskrevet og særdeles kompetent engelsk partnerinstitution, så bestemmelserne for et østprojekt var opfyldt (mindst 2 vestlige lande og et østland). Vi indsendte en ansøgning om beskedne midler til forberedende projekt. Pengene blev bevilget. Efter grundig forberedelse om landets forhold drog den engelske partners leder og jeg til Usbekistan, hvor vi i løbet af de første ti minutter blev klare over at det var nok så relevant at lave et program der fik sat skub i engelskundervisningen som at fremme oversættelsesundervisningen, og da kommunikationen foregik på dårligt russisk, gebrokkent tysk, iblandet lidt dansk og usbekisk, var heller ikke usbekerne i tvivl om at det nok var en fornuftig ændring. Så vi skruede et ganske velgennemarbejdet projekt sammen. Det projekt blev der så ikke bevilget penge til. Det var ærgerligt, men ikke overraskende.

Helt dårligt har projektet nu nok ikke været, for et halvt års tid senere fik jeg en direkte henvendelse fra EU-agenturet om at lave et projekt af samme art, men i mindre målestok til 80.000 euro. Vi følte os beærede og fremsendte med plan og budget for et projekt som tog sigte på Tashkent Universitet. Nogle dage efter fristens udløb blev jeg ringet op og blev spurgt hvorfor vi ikke havde sendt noget forslag ind. Det var angiveligt forsvundet i den italienske post. Så blev forslaget igen fremsendt, denne gang med fax.

Seks måneder efter fik vi at vide at projektbevillingen var vokset til 140.000

euro (1 million kr). Et par uger efter kom der besked om at EU ville hægte en ekstra usbekisk institution på. Der var et forberedende møde hos Tacis, som man forresten havde glemt at orientere mig om før et par dage før det skulle afholdes, og hvor kortene så iøvrigt blev blandet på en ny måde.

Den engelske partners hovedansvarlige blev forfulgt af sygdom mv. og kunne derfor ikke være fysisk med. Men vi konsulterede hinanden mindst en gang ugentlig under hele forløbet, vi var enige i at der skulle laves et projekt, der tog udgangspunkt i usbekernes ønsker og hvor pengene blev brugt så effektivt som muligt. Englænderne tog deres del af slæbet med at have usbekere på deres universitet og skaffede også indfødte engelsktalende lærere der blev sendt til Usbekistan som en del af projektet.

Så jeg tog til Usbekistan. Universitetsfolkene som var dem jeg kendte fra det forrige projekt mente stadig at der skulle sættes på undervisningsmateriale, at deres engelsklærere skulle videreuddannes, og at der skulle skaffes indfødte englændere, der underviste i engelsk i Tashkent.

Den institution, som EU havde indlemmet, var en art Forvaltningsskole. Der var man opsat på at lave lærebogsmateriale specielt til brug i Usbekistan i overensstemmelse med russiske metoder, dvs et batteri, der omfattede tre bøger (lærerens bog, studiebogen, elevens bog), lydånd, computere med tekst og udtalesøvelser, osv. Selv om jeg er ideologisk opdraget til at gå ind for andre undervisningsmetoder, må det erkendes at russere der taler godt engelsk, faktisk er meget dygtige til det. Der er ingen fornuftig grund til at pådutte folk en vestlig model hvis de mener deres egen er bedre og de derfor er mere motiverede for at lave et stykke arbejde inden for de rammer. Og da slet ikke når man kan se at det fungerer.

Men der blev altså i realiteten tale om to fuldkomne forskellige projekter.

Derfor måtte hele planen og budgettet laves om. Jeg fremsendte igen et budget som jeg i tidens løb har gjort det til både danske og internationale organisationer (fx Unesco). Det blev - mildt sagt - taget unådigt op af EU-agenturet, selv om det jo ikke var os der havde insistet på at projektet skulle laves om. Og så var mit budget stillet helt forkert op. Mange breve, faxer og megen snak før det blev godkendt.

Projektet gik i gang og blev en formidabel succes. Alt blev holdt på et udgiftsniveau der var til at leve med: jeg tog kun til Usbekistan for at starte og lukke projektet og ikke mere. De usbekiske lærere der kom til Europa fik månedligt 1.000 euro modsat de 1.600 som man havde ret til at give dem og til gengæld for efteruddannelsen måtte de forpligte sig til at blive ved hjeminstitutionen et (varierende) åremål - det var et påhit fra min side fordi jeg opdagede at mange folk fra østlandene der kom til Vesten via EU-projekter brugte deres videreuddannelse fra Vesten til at få vellønnede job i det private efter hjemkomsten. Og ligeledes indførte jeg positiv særbehandling af ældre kvinder, fordi jeg fandt ud af at det plat umuligt at få husbøndernes accept af at hustruer med børn i voksealderen måtte drage udenlands. Den havde EU-erne heller ikke fanget.

Der blev indkøbt et parti på 10 computere med server. Et beskedent 'nyhedsbrev' udgik til alle med berøring med projektet (og det blev læst).

Undervisningsmaterialet blev udviklet på Forvaltningsskolen, men jeg kunne ikke få nogen dokumentation af at der var lavet et stykke arbejde, så jeg tilbageholdt lønningerne. De blev først frigjort efter at jeg i forbindelse med projektets afslutning kunne afsætte et par dage til interviews under fire øjne med alle involverede og en opfølgende stikprøvekontrol af bånd, bøger, og computerprogrammer. Det viste sig at alt var ok, at de involverede havde knoklet løs, og at det var usbekernes manglende erfaring med internationalt samarbejde der havde været skyld i misforståelserne. Et par repræsentative afsnit af undervisningsmaterialet blev fremsendt til EU.

Universitetet i Tashkent var også tilfreds - engelskkundskaberne var steget fantastisk. To unge englændere havde gjort et smukt arbejde, lærerne på ophold i Europa havde fået ny viden. Der var skaffet bøger, aviser, blade og sågar nogle (brugte) sproglaboratoriepulter.

Men tilbage til sagen. Regningerne blev betalt via anvisning fra mig af Universitetet der som statsinstitution fratrag moms. EU-agenturet forlangte originalbilag. Min assistent og jeg havde derfor tit lidt svært ved at gennemskue hvordan udgifter og regninger hang sammen, når vi sad med en regning der indeholdt moms og et regnskabsudtog, der var befriet for moms.

Der var en uforståelig EU'sk skelnen mellem dokumenter der skulle fremsendes og hvad der ikke skulle fremsendes. Derfor blev det samlede regnskab og alle individuelle og overordnede rapporter sendt med alle bilag til agenturet i en anbefalet pakke på 3,1 kg. Jeg tog ingen fotokopier - det skulle vise sig at være en superdumhed. I forbindelse med projektets afslutning fremsendte EU iøvrigt interessante skemaer. De viste bl.a. hvordan et budget skulle opstilles. Det ville nok været mere på sin plads at sende dem noget tidligere. Så var der blevet undgået megen snakken forbi hinanden.

Under projektet blev der ustandselig blev stillet nye krav til arbejdet. Som sagt kom der pludselig to institutioner hvor vi havde regnet med én. Der var en helt uholdbar insisteren på at projektet skulle skabe 'synergi' mellem institutionerne. Der kom én god idé fra EU, nemlig at der skulle være to kurser i forhandlingsteknik. Det medførte bare også budgetændringer og nyt bøv! - og gnavenhed hos EU som jo selv havde bedt om at få dette nye aspekt med (og iøvrigt udnyttede det til at reklamere for sig selv). Det var uskønt at EU - uden så meget som at underrette mig med et brev - plantede et kursus for samme lærere på samme tidspunkt når de måneder i forvejen havde fået at vide at vi ville afholde forhandlingskurset - som derfor måtte udskydes med meget kort varsel. Det var en af de kvikke engelske assistenter der opdagede det ved et tilfælde og fangede at der var et problem.

Projektet skulle morsomt nok også inddrage fransk, selvom fransk ikke indgik som ønske fra de usbekiske institutioner. Vi havde heller ikke lagt op til det, da det ganske enkelt ikke var inden for vores kompetenceområder; der var kun én fransklærer tilsammen ved de to institutioner. Man kunne få den tanke at nogle af EUs fransktalende bureaukrater opfatter promoveringen af fransk som en af deres opgaver. Men det kan jeg slet ikke tro.

Der var mange uhensigtsmæssige regler. De ti computere og serveren skulle købes i Vesteuropa, lige meget hvor meget jeg protesterede. Altså måtte man følge de skæve udliciteringsregler, dvs. breve til tre computerfirmaer, der blev bedt om at give tilbud (det er også en regel).

To af firmaerne gav ikke lyd fra sig da de fangede hvad det hele gik ud på - mens det sidste gav en rabat på 40%. Intet forsikringsselskab ville have med forsendelsen at skaffe. Der var de heldige: for efter ankomsten til Tashkent forsvandt to af computerne. Jeg fik først besked om det godt 2 måneder senere, og havde så valget mellem at afslutte projektet eller at rende det usbekiske politi på dørene - uden at kunne russisk eller usbekisk. I samråd med EU-repræsentanten i Tashkent valgte jeg selvfølgelig at lukke projektet. Numrene på de stjalne computere blev dog registreret så de ville blive

beslaglagt hvis de - mod al sandsynlighed - blev indgivet til reparation hos moderfirmaet.

Efter regnskabsafslutningen forventede Københavns Universitet og undertegnede så at se dækning for udlæggene i projektet. Men nul penge fra EU.

Efter ni måneders forløb fik jeg at vide at man ville se '*proof of payment for all expenses: bank statements or receipts*' ... '*time sheets or activities for all those who has received fees*' ... '*declaration of theft for the stolen computers*' ... '*a list of all expenses incurred by ... Danish government bodies*', og så fremdeles. Især den sidste med at danske statsinstitutioner skulle åbnes for EU-revision forekom mig både uforkammet og absurd. Der er faktisk noget der hedder Statsrevisionen i Danmark.

Det fremgik af kravene om papirer, at EU-folkene simpelthen ikke havde umaget sig med at åbne den pakke der var sendt. Jeg blev mopset - med, mener jeg, god grund. Men så skulle der være revision på stedet - der blev anbragt på tidspunkter hvor jeg havde undervisning. Der blev omsider fundet nogle datoer for deres inspektion - sjovt nok inde under jul, hvor butikkerne var længe åbne. Ved mødet viste det sig først at antallet af 'manglende dokumenter' var svundet ganske betragteligt ind. Dele af den anbefalede pakke var åbenbart kommet til veje.

Der manglede imidlertid ifølge EU-erne fortsat dokumentation af ca. 10 forskellige udgifter eller rapporter, hvoraf nogle stadigvæk faktisk var blevet sendt i den anbefalede pakke. Der må være et afsindigt rod i agenturet. Men samtidig dukkede der ved revisionen igen på forunderlig vis nye skemaer op på revisorens skærm, skemaer hvis eksistens jeg ikke havde anet noget om. Så tror da pokker at man ikke får udfyldt 'de rette dokumenter'. Efter mødet hørte jeg så igen ikke en lyd.

I midten af marts 2000 fortalte jeg derfor EU, at jeg ville være bortrejst i tiden derefter. Der kom et brev om at man ville lukke det hele i juni, og at vi ikke ville få godtgjort alt i alt ca. 5.400 euro. Det drejede sig bl.a. 1.160 euroer for forkerte vekselkurser, 2.470 euro for de stjalne computere, 1.164 euro for moms der ikke var fratrukket, og 150 euro til taxaer (til usbekerne der jo altså fik mindre til deres ophold end de havde ret til).

Kurserne skulle have fulgt den daglige EU-avis, ikke hvad bankerne nu gav (der var £, \$, francs, kroner, og usbekiske sum). Momsen var faktisk trukket fra i den regning der var tale om, fordi den var mellem to danske statsinstitutioner - men det kan EU-revisorer åbenbart ikke se. Computerne var reelt blevet stjålet fordi man holdt sig til nogle EU-regler som er fornuftige (for sælger) hvis man skal bygge en cementfabrik til et par hundrede millioner men som er skingrende skøre

for et lille projekt - bare den tid der medgik til at skaffe computerne. Der mangler sund fornuft og proportionssans.

Eftersom jeg har fået at vide at jeg var ansvarlig for projektet, valgte jeg at dække det manglende beløb. Ikke fordi jeg føler jeg er 'skyldig', men fordi "the buck stops here", og at jeg så i hvert fald ikke er tvunget til holde mund. Det sker med et skuldertræk: Jeg kunne jo f. eks. have ladet projektet rende og hoppe, men det havde været ufint over for usbekerne. Desuden var jeg reelt nysgerrig efter hvordan EU-bureaukrater behandler eksperter der jo også er skatteborgere i medlemsstaterne, når EU netop understreger at det er vigtigt at have 'eksperter'. Det skal nævnes at jeg afsatte et honorar til mig selv på 3.000 euro, ud fra en beregning af hvilke udgifter projektet påføre mig. Det var sat på et tidspunkt, hvor projektet kun omfattede én institution og dækkede langt fra de udgifter jeg fik - men fred med det.

EUs revision fandt også at 75% af pengene var blevet brugt i Usbekistan, hvor de gjorde nytte (og i den forbindelse skal man så vide at den normale 'udviklingshjælp' - også i Danmark normalt medfører at 80% bliver brugt i 'donorlandet' eller i hvert fald til personer i 'donorlandet'). Men her var det altså omvendt - og var det mon det der var forkert? En lille mistro melder sig.

Engelskundervisningsbatteriet blev udgivet i 5.000 eksemplarer og brugt over hele Usbekistan. De folk der havde været i Europa blev hængende i deres jobs. To af eleverne fra Universitetet som havde tilbragt et semester i Danmark fik senere nationale udmærkelser i Usbekistan.

Det var selvfølgelig naivt af mig ikke allerførst at få fat i en sagfører, og derefter sætte en høj pris på hvad Københavns Universitet og jeg selv ydede. Det er ikke indlysende at det er den måde det skal gøres på, og det stemmer ikke med min holdning til sådant arbejde.

Men når det er sagt, er der *overordnet* betænkeligt meget rod, ufleksibelt bureaukrati, inkompetence, manglende overblik og evne til at koordinere og en utrolig arrogance inden for EU-systemet. Check i de faglige europæiske netværk (engelsk og oversættelse) afslører at min oplevelse slet ikke er enestående. Folk har bare ikke lyst til at sige det højt - fordi de er trætte af hvor meget energi de skal bruge på projekterne og få en spand uforkammetheder i hovedet.

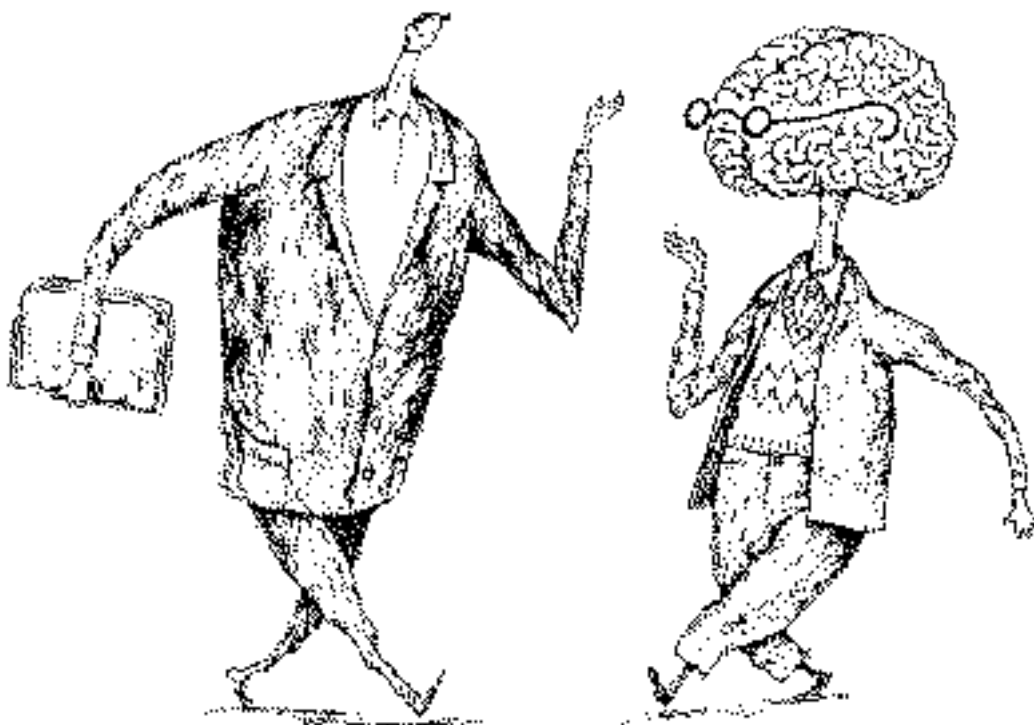
I hvert fald er nok så tilrådeligt for almindelige dødelige universitetslærere og forskere at holde sig fra EU-projekter der administreres som de bliver det idag, uanset hvor meget man får at vide, at man er 'ekspert'. Idealisme er tydeligvis det samme som 'dumhed' for visse dele af EU-bureaukratiet.

Cay Dollerup er lektor v. Engelsk Institut, Københavns Universitet.

I videnskabernes selskab

Ralph Messenger er kognitionsforsker på universitetet og bruger sig selv som testperson ved at indtale sine umiddelbare tanker - bevidsthedsstrømme - hvor han end bevæger sig. Her er han på instituttet en søndag ...

Uddrag fra DAVID LODGE's seneste roman: *Thinks*

En, to ... en, to ... Det er onsdag den 12. marts, klokken er 17.30 ... Jeg har fået Voicemaster'en op at køre, og den er bare så smart; ikke nok med, at den kan håndtere direkte indspilninger, jeg kan også fodre den direkte med allerede indspillede bånd via telefonnettet, hvilket gør, at jeg stadigvæk kan bruge den gamle Pearlcorder, lige meget hvor jeg befinder mig. Jeg indtaler det her, mens jeg kører i bilen på vej hjem fra universitetet, eller rettere sagt mens jeg sidder fast i en trafikprop på hovedvej A435 - en eller anden flaskehals længere fremme, vejarbejde eller måske en ulykke ... Jeg behøver altså ikke længere tage ind på centret om søndagen for at arbejde videre med forsøget, hvilket helt sikkert kommer til at gøre underværker for mit forhold til Carrie ... men bortset fra det, så føles det altså heller ikke længere som et sikkert og privat sted til formålet, efter at jeg i søndags mødte Duggers, der var på vej ind i huset, lige da jeg var på vej ud ...

Vores blikke mødtes gennem glassdøren; han stod udenfor og var ved at lukke op med sit adgangskort, da jeg nærmede mig indefra ... Vi blev begge lige forskrækkede og stod og gloede på hinanden som et par indbrudstyre, der støder ind i hinanden på trappen i et tomt hus ... han så noget forfjamsket ud ... det gjorde jeg sikkert også, men inden det lykkedes ham at få døren op, havde vi begge to genvundet fatningen ...

- Dags Duggers, sagde jeg, hvad laver du her sådan en søndag formiddag?

- Jeg tager tit herind i weekenden, for at jeg ikke skal komme bagud, svarede han surt.

- Det er det eneste tidspunkt, man kan være sikker på at få lidt arbejdsro her. Ja, jeg ved godt, hvad du mener, svarede jeg i en falsk kammeratlig tone.

- Og hvad så med dig, Messenger, spurgte han. På flugt fra familielivets lykkeligheder?

Hvad ved du egentlig om den slags, var jeg lige ved at spørge. Duggers bor sammen med sin mor og sin ugifte søster i en firkantet victoriansk rødstensvilla i en af de få landsbyer på denne egn, der er fuldstændig blottet for charme. Det er ikke mange, der i årenes løb er blevet budt indenfor i det hus, og da slet ikke os, men jeg har fra tid til anden kørt forbi, og 'lyksalighed' og 'familieliv' er ikke ligefrem de første ord, man ville forbinde med det.

- Nej, nej, jeg skulle såmænd bare hente nogle papirer, jeg glemte at få med hjem, svarede jeg, idet jeg klappede den mappe, som jeg bar i hånden. Instinktivt lagde jeg skjul på, at jeg faktisk havde været på mit kontor den sidste times tid, måske fordi jeg stod og tænkte med ubehag på, at han lige så godt kunne være dukket op tidligere og have været der i huset, uden at jeg vidste det ... være stoppet op uden for mit kontor, idet han hørte

min stemme derindefra ... have lagt øret op til døren ... nej, det ville han trods alt nok ikke kunne få sig til, men han giver mig alligevel myrekryb, ham Duggers, det har han gjort lige siden den første dag, jeg traf ham, da jeg kom for lige at se, hvordan der så ud, og for at de lige kunne se, hvordan jeg så ud; de fløj mig ind fra Californien, jeg tilbragte to dage, hvor jeg traf fakultetets videnskabelige medarbejdere og ph.d.'erne, holdt et foredrag, dekanen var vært ved en middag ... det sædvanlige ... jeg husker den kolde uvilje i Duggers' øjne inde bag de runde skoledrengsbriller, da vi blev præsenteret for hinanden ... jeg vidste med det samme, at han måtte være den førende interne kandidat til stillingen, og han vidste med det samme, at det var mig, der skulle komme til at få den ... jeg kan såmænd godt sætte mig ind i, hvordan han har haft det, stadigvæk har det, op til et vist punkt, hans forskning er fremragende, mere snæver end min, men mere original ... men det her er jo ikke bare et forskningsarbejde, det er jo lige så meget økonomistyring, lederskab og PR - ud over hjernekapacitet kræver det karisma ... og Duggers har omtrent lige så meget karisma som den flittige pubertetsdreng, han ligner ... stakkels Duggers ... gad vide, hvad det er, han arbejder på, der er så interessant, at han ikke kan holde sig væk fra det en søndag formiddag, hva? Jeg har selvfølgelig en generel idé, noget

med evolutionssystemer, der kan lære agenter, hvordan de skal bruges, skrive deres egen brugsanvisninger så at sige, det er jo det, han har interesseret sig for de sidste to år ... men han står måske foran et virkeligt gennembrud ...? Hvis han gør, er der måske et stort salgspotentiale foruden den teoretiske betydning ... Se, det ville være en prøve for min professionelle objektivitet, det må jeg erkende - hvis Duggers kom til at skabe overskrifter med en sensationel ny opdagelse ... det ville være godt for centret, det kunne være afgørende for, at vi kunne fastholde vores identitet som eliteforskningsinstitution, så jeg burde være henrykt ... men kunne jeg klare det, at han fik så meget hæder ud af det?

Tænk, hvis de gjorde ham til medlem i Videnskabernes Selskab ... Nej, det kunne jeg slet ikke bære .. Gud Fader, bare tanken om at skulle lykønske ham, at få presset ordene ud gennem tænderne, når man allerhelst bed øret af ham, at give ham hånden, når man allerhelst vred armen af led ... Nej, nej, ikke noget medlemskab til Duggers, jeg beder ... Jeg har sådan set affundet mig med, at jeg ikke selv får ét ... ok, affundet og affundet, men jeg ved, hvad de siger om mig, '*populist, mediefænomen, én oversmart bog til sit navn, men ingen serious, original forskning ...*' det skyldes delvis misundelse selvfølgelig ... og der er alligevel meget få inden for den kognitive videnskab, der er blevet medlem ... Emnet er for flydende, måske, lapper over for mange andre discipliner til, at det har nogen særskilt identitet ... er det matematik, er det filosofi, eller psykologi ... eller ingeniørvidenskab? Dem alle sammen, faktisk, det er jo det, der gør det så fascinerende, men det betragtes med skepsis af det videnskabelige establishment, som en gadekryds til disciplin ... svært at forestille sig, at en kognitiv forsker nogensinde får en Nobelpris .. selv i det tilfælde, at nogen gik hen og hittede ud af bevidsthedsproblemet i morgen, hvilken pris skulle han så have? Fysik? Kemi? Fysiologi? Det passer ikke ind i nogen af kategorierne ...

Gad vide, hvordan det er egentlig at få Nobelprisen ... Nobel-elitetens qualia ... det må være som, hvad er det man kalder det at blive ophøjet til gud ... apoteose, ja ... lige pludselig bliver man usårbar, udødelig ... ikke i bogstavelig forstand selvfølgelig, men du har udrettet noget, som døden ikke kan fravriste dig ... og du behøver heller ikke længere kæmpe, mens du lever ... alt hvad der derefter måtte komme er bare bonus, bægeret, der flyder

over ... du har ikke noget at frygte fra andre ... du er hævet over konkurrencen ... så lad dog Duggers få sit medlemskab, vorherre bevares, lad dem alle sammen på det videnskabelige fakultet få ... der findes kun én Nobel ... du soler dig i dens glans, dens trylleskær omkranser dig som en glorie, hvor end du går ... du falder i søvn hver aften med et smil, fordi du ved, at du er nobelpristager, og du vågner lykkeligt, uden umiddelbart at vide hvorfor, men så husker du ... hver eneste dag i dit liv er det din første tanke ... *Jeg har fået Nobelprisen* ... Mon det virkelig er sådan, det er? Eller er det sådan, at Nobelpristagere er ligesom alle os andre, stadigvæk utilfredse, stadigvæk ambitiøse, altid hungrende efter flere opdagelser, mere hæder, mere berømmelse? Jeg får det i hvert fald aldrig at vide ... det er ikke engang realistisk med et medlemskab i Videnskabernes Selskab ...

Måske holder jeg for meget af de kropslige fornøjelser, kvinder, mad, vin ... især kvinder ... den ægte videnskabsmand tænker kun på sit videnskab, han lever og ånder for det, han begræder hvert øjeblik, at hans opmærksomhed distraheres ... den historie om videnskabsmanden, hvis kone banker på døren ind til hans arbejdsrum ...

KONE: *Alfred, vi må tale sammen.*

VIDENSKABSMAND: (ser op fra sit arbejde, rynker på panden): *Om hvad, dog?*

KONE: *Jeg har en elsker. Jeg forlader dig. Jeg vil skilles.*

VIDENSKABSMAND: *Nå. (pause). Hvor lang tid tager det?*

Hvis man kan forestille sig, at Duggers var gift, kunne man forestille sig, han var sådan ... hvis han skulle indtale sin bevidsthedsstrøm i Voicemaster'en, ville det bare være genetiske algoritmer alt sammen ... algoritmer og så lidt brok over centret generelt og mig specifikt ... Eller hvad med Turing, en eminent begavelse, et geni, ændrede civilisationens kurs, eller fik sat skub i den i hvert fald, en eller anden havde såmænd nok fået udviklet computeren før eller senere, men han var ubegribeligt langt forud for sin tid ... men et totalt forvildet menneske, en ensom, undertrykt, ulykkelig homoseksuel, endte med at tage sig af dage i en trist lejlighed i Manchester ... hvis jeg fik valget mellem at komme tilbage til livet enten som Turing eller Ralph Messenger, ville jeg ikke tøve et sekund ...

Oversættelse i uddrag fra David Lodge: *Thinks v. Martin Aitken*

Moderne forskningsledelse...

Mary er forskningsleder og funderer over de krav og besværligheder, som systemet møder hende med i dagligdagen ...

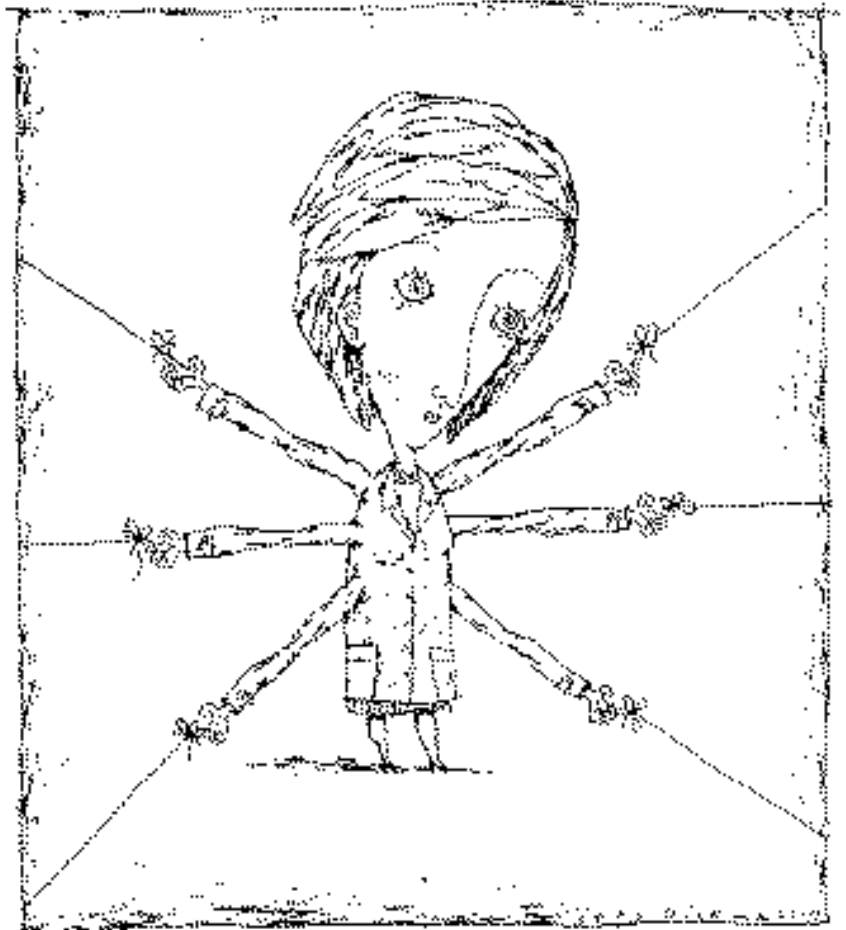
Uddrag af et kort stykke fiction fra JOHN ZIMANs bog "Real Science"

Vi kan kalde hende dr. Mary Jones, fordi det er mere sandsynligt nu end for 25 år siden, at en universitetsansat forsker er en kvinde, især inden for adfærds- og de humanistiske videnskaber. Hun er i begyndelsen af fyrrerne, og selv om hun ikke er nogen stjerne som sådan, er man generelt enig om, at hun er en meget kompetent og produktiv forsker, hvis arbejde altid fortjener at blive læst og citeret. Vi møder hende på hendes kontor på det gode, om end ikke verdenskendt, universitet, hvor hun arbejder som forskningsstipendiat.

Først ligger der et brev fra dekanen med den gode nyhed, at hun nu endelig er blevet godkendt som lektor. Her er der sågar tale om en permanent stilling - fem år til at begynde med, men med forlængelser hvert femte år indtil pensionsalderen opnås. Objektivt set er fastansættelsen selvfølgelig ikke helt vandtæt - *sådan er det nu om dage* - men heldigvis er hendes forskningsfelt aktivt, og der er ikke noget, der tyder på, at det tørrer ud lige med det samme. Den årlige personale-samtale med institutlederen bliver ren formalitet. Hun har altid bestræbt sig på at holde sig ajour med de seneste udviklinger, og da hun har haft en række periodeansættelser, hvor hun har arbejdet med forskellige forskning af anvendelsesorienteret karakter, kan hun ingenlunde betegnes som en snæver specialist. Men der var altid den bekymring, at man ikke ville kunne finde en passende stilling, hvor man kunne drage nytte af hendes særlige kvalifikationer. Nu skal hun i det mindste ikke konkurrere med de nyuddannede ph.d.'ere om en stilling, der kræver temmelig original ekspertise.

Faktisk er det første møde i kalenderen med en af hendes egne ph.d.'ere. At ud-danne folk til at lave forskning er et meget givtigt arbejde, også selv om hun ikke er helt sikker på, om det, hun lærer dem, svarer til det, som de får brug for i deres fremtidige stillinger - sandsynligvis i erhvervslivet eller den offentlige forvaltning.

Mary skuer et øjeblik tilbage på sin egen karriere. Hun har altid haft et lidenskabeligt forhold til sit fag, men havde egentlig ikke satset på at blive fuldtidsforsker. Hun kan godt lide at undervise, og hun ser i det store og hele frem til at undervise lidt på bachelorniveau som led i sin nye stilling. Da hun fik sin ph.d., kunne hun have lagt billet ind på en stilling under forskningsrådet. Det havde været helt fantastisk at få sådan en, når nu konkurrencen er så benhård, og en sikker tjenestemandspost havde givet hende mulighed for fuldstændigt at hellige sig

forskningen. Men hvordan havde det så set ud i dag? Selv de mest begavede blandt hendes studiekammerater, der valgte den rute, har ikke været så meget mere produktive af den grund. På den anden side, hvis hun havde fået en sikker undervisningsstilling ved et mindre universitet, var hun bare blevet overbebyrdet med forelæsninger og seminarer, og hun ville næsten med sikkerhed have droppet forskningen helt. At forblive i universitetsforskningen har haft sine risici, men det er nu engang den slags arbejde, hun virkelig godt kan lide, og det er nu meget godt, at hun endelig er nået frem.

Ph.d.'en har nogle spændende nye resultater. Faktisk går det strålende for Marys forskningsgruppe. Det kan man se på antallet af *citations*, de får. Det giver instituttet - og universitetet - nogle brugbare points til præstationsindikatoren i forbindelse med næste års nationale evalueringskonkurrence. Gruppen klarede sig ret godt i den forrige for kun to år siden ... Nå, men lad os nu ikke spekulere på det. Det kommer til at standse hendes forskning i to måneder, mens hun indsamler alle de oplysninger, de beder om - de fleste af dem helt irrelevante for hendes arbejdes videnskabelige kvalitet. Pro-

blemet er, at hele universitets forskningsbudget kommer til at afhænge af, hvor mange points man skraber hjem.

Telefonopkald fra bevillingsmyndigheden. Dårligt nyt! Deres seneste ansøgning om forskningsmidler er ikke gået igennem. Projektet fik topkarakterer for det videnskabelige indhold, men blev stemt ned i anvendelsesudvalget. Det var vist noget med, at et ikke-fagkyndigt medlem ikke kunne overbevise om projektets "*anvendelsesorienterede værdi*" på længere sigt. Vist var der tale om indledende forskning, men en rigtig fagkyndig havde set forbindelserne til nogle meget praktiske problemer. Måske havde de været for tilbageholdende ved ikke at love økonomisk gevinst? Næste gang vil de understrege de praktiske potentialer i projektet og skrive en del om, hvordan de har tænkt sig at udnytte dem kommercielt - selv om der stadigvæk vil være tale om grundforskning.

Problemet er, at det ikke kun er hendes egen forskningsenhed, der har tabt denne omgang i bevillingskampen - hvis det er sådan, det hænger sammen? Mary bruger den næste time på e-mail'en, idet hun konfererer med de andre grupper, hun ar-

bejder sammen med. Det skulle have været det første fælles projekt i et samarbejde, der går flere år tilbage i tiden. Hendes samarbejdspartnere udgør faktisk en broget skare - to andre universitetsgrupper, en lille enhed tilknyttet et af statens laboratorier, nogle folk i forskningsafdelingen i en global multinational koncern, og så en rigtig ung himmelstormer, der lige har forladt universitetsverdenen for at starte sin egen virksomhed.

Mary er faktisk rimelig god til det administrative arbejde, selv om hun mener, at hun har rigeligt at lave i forvejen, f.eks. skal hun skal holde bevillingsmyndigheden orienteret om, hvordan forskningsmidlerne anvendes, søge penge til at betale post.doc.'ernes løn, osv. Ved frokosten fortæller en kollega hende, at hun som lektor skal agere mere som mellemleder end som videnskabsmand - og når hun så bliver professor, bliver det endnu værre. De sidder og snakker om den megen tid, som nogle af seniorforskerne bruger på at etablere tættere forbindelser mellem universitetet og erhvervslivet. Det ser ikke ud som om, de får ret meget succes med deres bestræbelser. Eller er det mon der, hun allerede nu burde være i gang med at søge midler til gruppen ...?

Forskningsmidler? Altid den samme bekymring. På vej tilbage til kontoret, beslutter hun sig for, at hun må sørge for at få skabt en post.doc.-stilling til den ph.d.'er. Mary har nogle flotte ideer til fremtidig forskning, men de skal omsættes i attraktive projektbeskrivelser. Den store internationale organisation efterlyser ansøgninger til et topstyret forskningsprogram om et meget vanskeligt emne med stor offentlig interesse. Det er helt klart politisk motiveret, men nogle af de mere detaljerede problemstillinger lyder som om, de med lidt god vilje kunne komme ind under hendes forskningsområde. Hun kunne sikkert godt strikke et plausibelt forslag sammen, som ikke lå så langt væk endda fra den teoretiske linje, hun forsøger at udvikle.

Tilbage på kontoret er der besked om at ringe til fjernsynet. De vil have, at hun skal deltage i et program om nogle af de etiske spørgsmål, der ligger i den type forskning, som hun laver. Hvorfor ikke? Det bliver meget overfladisk selvfølgelig, og hun risikerer at blive hængt ud som pedantisk af en eller anden fladpandet journalist. Men selv med den slags eksponering ville det ingen skade være til med hensyn til hendes videre karriere, og universitetsledelsen er jo altid henrykt, når de kommer i fokus i medierne.

Nu endelig tid til at sætte sig ned og arbejde med sin egen forskning. De resultater, de er begyndt at få i den senere tid, skal sammenfattes i en artikel. I flere uger har de udvekslet kladder over internettet. Der har været store diskussioner om, hvordan visse data skal præsenteres, og en ubehagelig kontrovers om deres betydning. Hun føler sig sikker på, at de nu er nået frem til en acceptabel version. Ved fælles indsats må de nu efterhånden have taget højde for samtlige indvendinger, der måtte komme fra tidsskriftets referees. Med mange af feltets førende skikkelser allerede involveret i projektet, spekulerer hun faktisk på, hvor redaktøren egentlig skal finde uvildige anmeldere. Når team'et er så stærkt, som det er tilfældet, håber hun bare på, at der også bliver lidt ros til hende for at have fået den oprindelige idé til projektet og for at have arbejdet så hårdt på at analysere resultaterne.

Men der er et problem med det afsnit, der peger på nogle praktiske anvendelsesmuligheder for det, de har opdaget. Patenteksperterne mener ikke, at der er tale om *prior disclosure*, men den slags intellektuel ejendom er værdifuld, især hvis det er noget, der kan udnyttes i al hemmelighed et års tid eller lignende. Er det mon derfor, industrifolkene er så begejstrede for projektet ...? Hvor lidt kan man nøjes med at sige for at gøre det videnskabelige indhold tydeligt, uden at man dermed kommer til at røbe for meget?

Der er også kommet et foruroligende brev fra det ministerium, der er med til at finansiere projektet. I stedet for som sædvanligt at give den formelle tilladelse til publikationen, foreslår man en omformulering i et af de sidste afsnit. Kan formuleringen tolkes som en kritik af nogle af deres seneste politiske tiltag? Selv rent videnskabelige anliggender kan åbenbart være politisk følsomme nu om stunder. Det betyder ikke det helt store, men der er sat spørgsmålstejn ved hendes professionelle integritet, og nu bliver hun nødt til at træde varsomt for at undgå en besværlig konfrontation.

Oversættelse fra "John Ziman: Real Science" v. Martin Aitken

Ny bog:

Jørgen Øllgaard: **MAGTEN OG UNIVERSITETET**

er en magtkritisk analyse af forholdet mellem forskning, universiteter og politik. Den er inddelt i tre afsnit, som kan læses uafhængigt af hinanden:

"Det korporative universitet"

Med DTU-loven får politikere og erhvervsliv direkte indflydelse på universitetets liv og prioriteringer. Universitetets faglige-akademiske autonomi og selvforvaltning reduceres.

Essay'et påpeger faren ved, at såvel statens (politikernes) som markedets indflydelse bliver så stor, at den kommer til at dominere universitetets prioriteringer.

Det truer med at lamme den akademiske frihed, "den kritiske masse". Og almeninteressen kan dermed ikke være sikker på at få den uafhængige og kritiske vurdering af teknologier, teknikker eller produkter, som burde være en hovedopgave for et teknisk universitet

Den instrumentaliserede forskning

For politikerne er den offentligt finansierede forskning i stigende grad blevet et redskab. "Kvalitet, nytte og relevans" hedder slagordene. Og nu skal forskningen også være "socialt robust".

Det dækker over en voksende instrumentalisering af videnskaben, såvel i den praktiske forskningspolitik som i videnskabens tankeformer (senest med teorierne om Modus-2 -vidensproduktion).

Magten og universitetet

Mens offentligheden og Folketinget fik det indtryk, at selvstyre og de nye styrelsesformer var DTU's eget ønske, så peger denne beslutningsproces-analyse på, at Forskningsministeriet i høj grad påvirkede forløbet i kulisserne ved at stille politiske og ikke-lovbegrundede krav til en ny styrelsesmodel.

Konsistorium blev fra såvel Rektor som Forskningsministeriet udsat for en kombination af pression, spil og stress, hvor beslutningsgrundlaget blev stillet ultimativt op som et enten-eller-scenario. Den eneste mulighed var at indgå en kynisk handel: Hvis DTU gik med på nye styrelsesformer til afløsning af universitetsdemokratiet, så ville belønningen være, at DTU fik mere fordelagtige (økonomiske) vilkår end de andre universiteter. Hvis man derimod ikke gik med, var DTU's fremtid usikker...

112 sider, 99 kroner.

Kan bestilles på fofo@inet.uni2.dk

BOLOGNA-DEKLARATIONEN

Bologna-deklarationen blev den 19. juni 1999 underskrevet af 29 europæiske undervisningsministre, der iblandt den danske. Formålet er at skabe et europæisk rum for højere uddannelse med henblik på dels at skabe en større gennemsigthed og mulighed for meritoverførsel internt mellem europæiske videregående uddannelser og dels at skabe rammerne for at kunne tage en forventet konkurrence op i forhold til primært amerikanske og japanske (asiatiske) universitetsuddannelser. Midlerne er for det første at opbygge alle uddannelser over 3-2-3 systemet (bachelor - kandidat - ph.d.), som allerede er indført i Danmark som det dominerende princip.

For det andet skal alle eksamensbeviser følges af et "Diploma supplement", som gør rede for de kvalifikationer, der er opnået gennem uddannelsen.

For det tredje skal der arbejdes på at vurdere alle kurser og indplacere dem efter ECTS-systemet (European Credit Transfer System), så det bliver nemmere at give studiemerit for kurser, der er taget ved udenlandske universiteter.

For det fjerde skal der arbejdes på koordinering af kvalitetsevaluering, og endelig for det femte forpligter underskriverne sig til at arbejde for en europæisering af indholdet i studierne.

Ikke harmonisering

Arbejdet med disse dimensioner skal ske med respekt for den institutionelle autonomi, men ministrene udtrykker alligevel en forventning om, at universiteterne reagerer hurtigt og positivt på intentionerne i deklARATIONEN, idet det også slås fast, at man skal respektere forskellighederne i uddannelserne. Der er således ikke tale om en harmonisering, men om en tilnærmelse af uddannelserne og dermed en forbedret mulighed for at studere på tværs af europæiske universiteter. Man er dog klar over, at der i mange lande (bl.a. Danmark) findes højere uddannelse ved andre institutioner end universiteterne, men det primære fokus er alligevel rettet mod universiteterne.

Fra Bologna til Prag... ...og videre til Berlin

Efter underskrivelsen af Bologna-deklarationen har der været arbejdet i forskellige grupper og på konferencer med at få implementeret principperne i deklARATIONEN. I Bologna blev det besluttet, at der skulle holdes en første opfølgingskonference i Prag i 2001. Den fandt sted i maj i år.

Da det grundlæggende princip for opbygning af universitetsuddannelser efter bachelor - master - og ph.d.-modellen (3-2-3) allerede er blevet indført i de fleste universitetsuddannelser i Danmark, har

gennemførelsen heraf ikke medført de store ændringer herhjemme - måske bortset fra ingeniørområdet, hvor uddannelsesstrukturen med diplom- og civilingeniør ikke passer ind i den foretrukne model. Derfor har den danske indsats været koncentreret om nogle af de andre elementer, bl.a. implementering af ECTS-systemet til vurdering af indholdet i de enkelte studieforløb og Diploma Supplement, som skal give en øget forklaring på, hvilke kompetencer den færdige kandidat har fået i sin uddannelse. Mange af de formål, der er indeholdt i Bologna-deklarationen, er forsøgt opfyldt via den aftale om videregående uddannelser, som blev indgået mellem et flertal af Folketingets partier i forbindelse med vedtagelsen af finansloven for 2000. Det eneste element fra deklARATIONEN, der ikke er omtalt i dette forlig, er formålet om at styrke den europæiske dimension i uddannelserne, men det er ministeriets opfattelse, at dette kan opfyldes via de forskellige europæiske studie- og lærerudvekslingsprogrammer - specielt LEONARDO og SOCRATES. Det danske undervisningsministerium har på denne måde sin samvittighed i orden i forhold til at implementere intentionerne i deklARATIONEN.

Lærerne glemt

Set fra de ansattes synspunkt er der dog det store problem, at ministrene - selv om de på papiret respekterer den institutionelle autonomi og derfor ikke kan forventes at ville gennemføre noget hen over hovedet på institutionerne og deres ansatte - ikke har inddraget undervisernes fagforeninger i arbejdet med at gennemføre indholdet i deklARATIONEN. Derimod har man både i forberedelsen af og på selve opfølgingskonferencen i Prag i år inddraget de studerendes europæiske organisation ESIB (European Student Information Bureau). Begrundelsen herfor gav Margrethe Vestager på et orienteringsmøde efter Pragkonferencen: "Uden studenterne ingen uddannelser". Hertil kunne kun svares, at uden lærerne ville der absolut ikke være nogen uddannelser, så dette argument for inddragelse af de studerende kan nemt drejes imod ministerens hidtidige holdning om at udelukke fagforeningerne fra processen.

Ministrenes undladelse af at inddrage de ansattes synspunkter i arbejdet er allerede blevet beklaget af EI-E (Education International-Europe) og ETUCE (European Trade Union Committee for Education), hvor DM på generalforsamlingen i de to organisationer i Luxembourg i år var medinitiativtager til at vedtage et forslag om at skrive breve til undervisningsministrene i dels Tjekkiet (som vært for den første opfølgingskonference) dels i Sverige (som daværende formand for

EU's ministerråd) og dels i Tyskland (som skal være vært for den næste opfølgingskonference i Berlin i 2003). Disse breve vil, ud over beklagelsen af ikke at have været med indtil nu, indeholde en opfordring til at tage universitetslærernes synspunkter med i arbejdet frem mod den næste konference - og også i afviklingen af denne på linie med de studerende og repræsentanterne for det europæiske rektorsamarbejde.

Sikring af kvaliteten

Involveringen af lærernes organisationer får voksende betydning, idet der i kommunikéet fra Prag-konferencen lægges specielt vægt på kvalitetsaspektet. Hvis ikke arbejdet med kvalitetssikring og -udvikling i høj grad involverer de ansatte lærere, vil det risikere at udvikle sig til en rigid tilbageskuende kontrolproces, hvorimod organisationernes synspunkter vil være, at alt arbejde med kvaliteten i højere uddannelse bør være fremadrettet med henblik på sikring og udvikling af kvaliteten. Alene af hensyn til arbejdet for at fastholde og forbedre arbejds- og lønvilkårene er det af afgørende betydning for de ansatte lærere, at kvaliteten fastholdes og udvikles.

Men også intentionerne om øget mobilitet og konkurrence med universiteter uden for Europa kan få afgørende indflydelse for de fremtidige ansættelsesvilkår for universitetslærerne.

Uddannelse et offentligt ansvar

Det er positivt, og det skal fastholdes, at ministrene har formuleret sig helt eksplicit i forhold til, at højere uddannelse er et samfundsmæssigt gode, som derfor er et offentligt ansvar. Men i flere europæiske lande (specielt England) ses for tiden tendenser til at ville gøre op med denne opfattelse ved at betragte højere uddannelse som en vare, som kan gøres til genstand for international handel, og som derfor kan være med til at forbedre det finansielle grundlag for uddannelsessystemerne uafhængigt af de offentlige bevillinger. Hvis ikke lærerne og deres organisationer artikulerer en stærk stemme mod en sådan udvikling - og har en central placering i drøftelserne om den fremtidige udvikling af de højere uddannelser og den akademiske kvalitet af dem - er der en stor risiko for at ende i et system, hvor det alene er det økonomiske resultat på bundlinien, der bliver afgørende for kommende generationers muligheder for at få en højere uddannelse af den kvalitet, som kendes i dag.

*Af Jens Vrå-Jensen
Faglig konsulent i DM*

En fremmed kommer til byen

Volkmar Engerer er uddannet forsker i Tyskland. I 1997 kom han til Danmark, hvor han agter at blive. I et interview med FORSKERforum vurderer han fordele og ulemper ved at være forsker i Danmark sammenlignet med Tyskland.

Volkmar Engerer er en meget tilfreds mand. Han er glad for at være i Danmark og for sit job med de muligheder, det giver ham. Han har arbejdet i Danmark siden januar 1997, først som udenlandsk lektor på Germansk Institut på Aarhus Universitet og siden - fra februar sidste år - som seniorforsker på Statsbiblioteket i Århus. "Det var et paradys for mig at komme til Danmark," som han selv udtrykker det. Men i ethvert paradys vil der være nogle disharmonier, selv om de i dette tilfælde synes små.

"Hvis jeg i Berlin fortalte om forholdene i Danmark, ville man ikke tro på det. Dér (på Berlins Tekniske Universitet, red.) delte jeg kontor med tre kolleger, havde ingen egen computer, ingen internettilslutning og næsten ingen administrativ støtte. Som forskningsassistent stod man meget alene. Da jeg så kom til Aarhus Universitet fik jeg et kæmpestort kontor med min egen computer...mine øjne glinsede, det var luksus, og det motiverede mig meget til at skrive og forske," fortæller en stadig begejstret Volkmar Engerer om sit første møde med den danske universitetsverden.

Tid til forskning

Som seniorforsker på Statsbiblioteket kan Volkmar Engerer bruge ca. en fjerdedel af sin arbejdstid til forskning. Det er mere forskningstid, end han havde som lektor på Aarhus Universitet, hvor undervisning, eksaminer, vejledning og administrativt arbejde slugte næsten hele den normale arbejdstid. Af den grund måtte så godt som al forskning foregå i ferier og fritiden.

Med til dette billede hører dog, at Volkmar Engerer som forholdsvis nyansat, i modsætning til mange af sine kolleger på Statsbiblioteket, ikke er involveret i så meget administrativt og fagpolitisk arbejde, hvortil kommer, at en stor del af hans øvrige arbejde med hans egne ord er rutinearbejde, som derfor ikke i overvældende grad trækker tid fra forskningen.

Savner konkurrence

En ting, som Volkmar Engerer godt kan savne en gang i mellem, er den faglige konkurrence mellem kolleger. "I Berlin var den faglige konkurrence meget skarpere end i Danmark. Man var tvunget til at være aktiv, til at gøre sig kendt, at arrangere noget og komme i dialog med andre. Selv om de faglige diskussioner nogle gange godt kunne blive lidt for personlige, var de alligevel meget motiverende. Man gik ikke så meget op i de ydre

forhold. I Danmark er det lidt anderledes prioriteret. Her er det mere de personlige og sociale relationer end de faglige, der står i forgrunden. Der investeres også mere i de ydre forhold, fx kontorudstyr og andet, der ikke umiddelbart hænger sammen med forskningen."

Denne forskellighed kan efter Volkmar Engerers mening skyldes, at det i Danmark er mere almindeligt med faste forskerstillinger end i Tyskland. "At forske i Danmark er ikke umiddelbart forbundet med ens skæbne. Man kan tage det roligere. Og man er heller ikke tvunget til at gøre så meget ud over ens undervisningspligt. Man skal fx ikke nødvendigvis arrangere kollokvier eller tiltrække de bedste gæsteforelæsere. Det er man nødt til i Tyskland, hvor konkurrencen spiller en stor rolle."

Også på den anden side er der den ulempe ved konkurrencen, at den tvinger folk til at skrive meget hurtigt. Og det går igen ud over kvaliteten, fortæller Volkmar Engerer. I Danmark kan man tillade sig at kassere eller omarbejde en artikel eller sætte sig ned et halvt år for at skrive den rigtigt funderede artikel.

Derfor har Volkmar Engerer heller ingen umiddelbare tanker om at vende tilbage til Tyskland. Og i øvrigt heller ikke til et dansk universitet. "Nu har jeg undervist i 10 år, og det er ikke noget, jeg virkelig savner," siger han.

Mere faglighed

Hans ambition er at bringe "en faglighed ind i Statsbiblioteket, bl.a. ved at tale mindre om rent bibliotekstekniske forhold og mere om lingvistik og sproghandlingsteori" - for det er nemlig hans forskningsområder. For tiden forsker han i Jacob Haugaards valglofter ud fra netop en sproghandlingsteoretisk synsvinkel. I den forbindelse er det relevant at fortælle, at Volkmar Engerer taler et næsten til fuldkommenhed grammatisk korrekt dansk, for som han siger: "Jeg var klar over, at jeg måtte lære at tale dansk, hvis jeg ville have en fast stilling inden for mit fag."

Med sin uddannelse står Volkmar Engerer rent fagligt noget alene på sin arbejdsplads. Så umiddelbart har han ikke noget givende konkurrencemiljø. Det kompenserer han imidlertid for ved at deltage i netværk på nettet og i øvrigt ved flittig udveksling af e-mails med fagkolleger.

To ønsker

Og hvis Volkmar Engerer nu kunne lave noget om både her i Danmark og i Tysk-

Volkmar Engerer, 40 år, er uddannet lingvist fra Universitetet i München i 1988. Ph.d. (den tyske doktorgrad) fra Teknisk Universitet i Berlin. Søgte - og fik - i 1996 via annonce i Die Zeit en stilling som udenlandsk lektor ved Germansk Institut på Aarhus Universitet. "Med mine fag var chancen for en fast stilling større i Danmark end i Tyskland." I dag seniorforsker og fagreferent (tysk sprog og litteratur samt almen lingvistik) på Statsbiblioteket i Århus. Forsker i bl.a. sproghandlingsteori og verbalsemantik. Taler et lydefrit dansk.

land? Hvad skulle det så være?

"I Tyskland ville jeg styrke det såkaldte Mittelbau-system (det store lag af forskningsassistenter ansat på begrænset tid, red.). Jeg ville blandt andet give dem nogle mere langsigtede perspektiver, så de kunne planlægge deres udvikling. Det kan man jo ikke med projekter, der kun må vare et år. Og så ville jeg ændre professor-systemet, som jeg er meget skeptisk overfor. I Tyskland tager det meget lang tid at tjene sig op igennem systemet, og man er meget afhængig af venner og bekendte for at blive professor. Det kræver virkelig karakter at gøre sig fri af systemet."

Og i Danmark:

"I Danmark mangler der nogen, der har lidt mere magt og styrke til at bestemme, hvad der skal foregå på universitetsinstitutterne. Det hele er meget demokratisk opbygget. Derfor kan ingen opfordre nogen til at gøre noget bestemt. Måske er det meget fint, men der er ingen til at sætte de præcise mål og vurdere kvaliteten af forskningen. Det kunne fx være en stærk professor. Men at omsætte det til virkelighed er forbundet med mange risici."

mt

Mangelvare: Refleksion i forskningsmiljøer

Naturvidenskabelige forskere inden for bioteknologi risikerer at ekskludere sig selv fra den offentlige dialog, fordi de vender ryggen til spørgsmål om forskningens rolle i samfundet samt om egne antagelser og værdier, lyder videnskabsjournalisterne GITTE MEYERs og PETER SANDØEs erfaring fra et forskningsprojekt

Forskningens rolle i samfundet. Skjulte antagelser og værdier, som ligger til grund for bioteknologisk forskning. Indsigt og refleksion i forhold til disse emner er en mangelvare i bioteknologiske forskningsmiljøer på offentlige danske forskningsinstitutioner. I forhold til den offentlige debat om moderne plantebioteknologi, om gensplejsede planter og fødevarer, er det et handicap for forskerne. De har ganske enkelt vanskeligt ved at blive accepteret som indsigtfulde samtalepartnere af informerede skeptikere i forhold til plantebioteknologi. Det, der set inde fra naturvidenskabelige forskningsmiljøer kan forstås som prisværdig koncentration om egen faglighed, kan set udefra forstås som beklageligt snæversyn.

Disse konklusioner stammer fra et projekt om oplysning og dialog om bioteknologi og planter. I projektet har kikkerten har været rettet mod offentlige, bioteknologiske forskningsmiljøer, og iagttagelser fra interview og spørgeskemaer er blevet sammenholdt med resultater fra undersøgelser af holdninger i befolkningen til bioteknologi.

Et fremmedelement

Plantebioteknologisk forskning danner grundlag for produktion af mad, som andre mennesker skal spise. Den danner grundlag for fremtidens landbrug og agroindustri, som andre mennesker skal leve i samfund med, og som påvirker det miljø, andre mennesker er afhængige af. Den offentlige modstand mod gensplejsede planter og fødevarer kan ses som et eksempel på, at der i det danske og andre europæiske samfund ikke er fuld tillid til, at naturvidenskabelige forskeres interne evalueringsprocesser i sammenhænge som disse er tilstrækkelige til at kvalitetsstemple ny viden som klar til brug.

Dermed lægges der op til vurderingsprocesser, som strækker sig ud over den (natur)videnskabelige verden, som indtager andre grupper, og som ikke alene er baseret på (natur)videnskabelige præmisser. Det er en ganske ny opgave for denne del af forskningsverdenen *at skulle medtænke og integrere andre aspekter af forskningen* end dem, der har at gøre med ren erkendelse eller med landbrugs- og industriproduktion, og der synes at være en udpræget tendens til at betragte opgaven som et fremmedelement i forhold til bioteknologisk forskning. Det er tilmed muligt, at mange har valgt

netop disse uddannelser og at forske i netop bioteknologi, fordi de er interesserede i ren naturvidenskab, snarere end i samfundsforhold.

Bioteknologi er imidlertid ikke nogen god hule at gemme sig i for den, der alene ønsker at dyrke ren naturvidenskab, og som får ondt i hovedet af for eksempel at blive konfronteret med spørgsmål om eget natursyn og egne værdier. Anvendt bioteknologi indgår i mange komplicerede sammenhænge, biologiske, økonomiske, sociale og kulturelle, og presset for at overveje disse bredere sammenhænge er reelt, selv om det ikke måtte være velkomment.

En ligeværdig dialog mellem forskere og offentlighed, hvor forskellige former for viden og synsvinkler inddrages og respekteres, er dog foreløbig nærmest ikke-eksisterende.

Barrierer for dialog

Utilstrækkelig viden om biologi er den væsentligste enkeltårsag til modstanden mod gensplejsede planter og fødevarer. Dette udsagn får støtte fra næsten tre ud af fire af i alt 80 forskere, der har deltaget i en spørgeskemaundersøgelse som led i projektet. De 80 svarer til skønsmæssigt halvdelen af de dansktalende forskere, der arbejder med bioteknologi i forhold til planter på offentlige danske forskningsinstitutioner.

Set inde fra forskningsmiljøerne drejer stillingtagen til gensplejsede planter og fødevarer sig tilsyneladende primært om biologiske problemstillinger. Det kan udmærket være et almenmenneskeligt træk at betragte egen viden som væsentligere end andres viden - som man jo også ved mindre om - men en sådan tilkendegivelse fra bioteknologiske forskere kan ikke desto mindre opfattes som provokerende af andre samfundsborgere, der af den ene eller den anden grund er kritiske over for udviklingen af moderne bioteknologi i forhold til planter. Det er ikke ligefrem en ouverture til dialog at melde ud, at kun den ene af dialogens parter - nemlig de andre - skal gøre sig klar til at lytte.

Moderne bioteknologi i forhold til planter er omstridt som samfundsmæssigt fænomen. Der er ikke en fælles forståelse af, hvilken rolle naturvidenskabelig viden spiller og skal spille ved stillingtagen til dette fænomen. Tilsyneladende tales parterne i den offentlige debat om det

samme. Begge parter taler om nytte og om risiko. Men de forstår disse begreber forskelligt.

Uenighed om risiko

Inden for naturvidenskaben er der en markant tilbøjelighed til at definere risici som problemer, der kan gøres til genstand for naturvidenskabelig risikovurdering. De naturvidenskabelige metoder udgør forståelsesrammen. Problemstillinger, der falder uden for denne ramme, falder også uden for definitionen af risici og eksisterer så at sige ikke som spørgsmål, der kan undersøges og diskuteres sagligt og seriøst. Rammen, de naturvidenskabelige metoder, opfattes som værende værdifri og hinsides diskussion. Der er en stærk tro på naturvidenskab, og der er hverken tradition for, at de naturvidenskabelige metoders begrænsninger og værdimæssige grundlag kan gøres til genstand for analyse og diskussion eller for at sætte ord på problemstillinger, som falder uden for rammen.

Den udbredte opfattelse er kort sagt, at naturvidenskaben har metoderne til at undersøge risici. Mere naturvidenskab er svaret på bekymringer vedrørende konsekvenser af gensplejsede planter og fødevarer. Metoderne kan ikke føre til absolutte svar og fuldstændig sikkerhed, men de kan give de bedst mulige svar og den højest opnåelige grad af sikkerhed. Befolkningens bekymringer opfattes som et krav om fuld sikkerhed, som det er urealistisk at forvente. Skridtet til foragt for befolkningens bekymringer er kun kort.

Et langt bredere risikobegreb ligger bag bekymringerne i befolkningen vedrørende konsekvenser af moderne plantebioteknologi. Overvejelser vedrørende socioøkonomiske konsekvenser spiller for eksempel en væsentlig rolle, og dertil er knyttet værdimæssige betragtninger, såsom at der bør tages hensyn til retfærdighed. Bekymringerne er ikke bundet til et bestemt sæt af metoder, men kan snarere ses som en indsigt mod en sådan binding, der på forhånd ekskluderer en række bekymringer, fordi de ikke kan undersøges naturvidenskabeligt.

Først og fremmest er spørgsmålet om videnskabelig usikkerhed centralt. Der henvises til fravær af viden, ikke som et krav om, at naturvidenskabelige forskere så også bør skaffe denne viden til veje, men som et argument for ydmyghed med hensyn til de naturvidenskabelige meto-

ders rækkevidde. Der stilles spørgsmålstegn ved, i hvilket omfang forskerne kan overskue følgerne af at gribe ind i basale biologiske mekanismer, der i naturvidenskabsformidling gerne præsenteres med udtryk som "livets byggesten" og "livets bog" og med henvisning til metoder, som naturvidenskaben selv har fremlagt som revolutionerende. Netop den ramme, som naturvidenskaben bygger på og som dens udøvere sjældent forstår at sætte til diskussion, kan med andre ord siges at være i centrum for tvivl i offentligheden.

Uenighed om nytte

Det er også karakteristisk for holdninger i offentligheden, at overvejelser vedrørende nytte og risiko er tæt forbundne. Der findes ikke dokumentation for, at befolkningen generelt nægter at acceptere risici og altså forlanger fuld sikkerhed i forbindelse med ny teknologi. Derimod er der belæg for, at accepten af risici afhænger af nyttevurderinger. Jo højere den oplevede nytteverdi er, des større er tilbøjeligheden til at acceptere risici.

Forventninger om, at naturvidenskabelige risikovurderinger kan afkræfte eksistensen af betydelige risici i forbindelse med moderne plantebioteknologi, forekommer ikke at være udbredte. Risici betragtes netop i denne forbindelse som uundgåelige og uoverskuelige, og nyttekravet er tilsvarende stort. Kravet er, at gensplejsede planter og fødevarer skal gøre godt for noget, og ikke for hvad som helst. Nyttekravet er snævert i den forstand, at det er et etisk krav om gode formål, såsom nytte for medmennesker i nød i den tredje verden, nytte for syge medmennesker eller nytte for naturen.

Dette nyttebegreb er fremmed for naturvidenskaben, hvor nytte og risiko snarere opfattes som to adskilte størrelser, og hvor der almindeligvis bruges langt flere kræfter på risiko- end på nytteovervejelser. Nyttebegrebet er her bredt og upræcist, og der bliver sjældent gået i dybden med spørgsmålet om nytte. Det kan hænge sammen med en grundopfattelse af, at ny teknologi, der udspringer af naturvidenskabelig forskning, i sig selv er nyttig. I hvert fald er det almindeligt at nøjes med at benytte økonomisk efterspørgsel som definition af nytte. Noget er nyttigt, hvis nogen vil købe det.

Etik som tidrøver

Et råd til forskningsmiljøerne er, at de

tager initiativ til møder eller andre aktiviteter, der dels kan bidrage til at udvide den interne opfattelse af faglighed, dels kan trække andre former for viden ind i miljøet, dels knytter an til den offentlige debat på området, og som sætter *spørgsmålet om samfundsmæssig rolle og forpligtelser på den interne dagsorden*.

Det er hårdt arbejde til folk, der i forvejen er travle. Forskere inden for bioteknologi skal gøre sig gældende i en international, meget konkurrencepræget forskningsverden, hvor det alene er naturvidenskab, der tæller. Ikke alene adskilt fra, men direkte på tværs af deltagelse i denne internationale konkurrence stilles der så krav fra den danske offentlighed - og i øvrigt også fra den italienske, den tyske og så videre - om en bred vifte af etisk betonedede overvejelser. Det er næppe for stærkt sagt, at dette krav i de bioteknologiske forskningsmiljøer opfattes som en tidrøver, der stjæler tiden fra det egentlige - fra mulighederne for at gøre sig gældende i konkurrencen. "Etikken" og "konkurrencen" opleves ikke som sammenhængende, men som modsat rettede udfordringer, og "etikken" ses som mindre vægtig og saglig end "konkurrencen".

Miljøerne kan siges at være underlagt et krav om dobbelt medlemskab, dels af det internationale forskersamfund på området, dels af det danske og europæiske samfund. Det er krævende at leve op til et dobbelt medlemskab, og der har her hidtil ikke været megen hjælp at hente hos politikere og myndigheder. Heller ikke de gør nogen dyd ud af at tænke opgaverne sammen, men efterspørger skiftevis præstationer af den ene og den anden art.

I bås med store penge

Også på anden vis er forskergruppen klem. Det skaber således problemer for gruppen, at den plantebioteknologiske forskning foregår inden for rammer, hvor nytte af forskningen gennemgående forstås som kommerciel nytte.

Grådighed er et af de ord, der optræder på negativsiden i danske undersøgelser vedrørende holdninger i befolkningen til gensplejsede planter og fødevarer. Plantebioteknologi forbindes ofte med økonomiske interesser, der bruger de nye teknologier til egne formål, uden tanke for det fælles bedste, og den økonomiske koncentration i nogle få store, multinationale virksomheder bekymrer. Forskere på

området, også offentligt ansatte, identificeres let med snævre interesser, der "bare tænker på penge". Under projektet er der blevet samlet en ganske stor mængde udsagn fra forskere om, at de finder det problematisk at blive anbragt i en sådan bås. Tilføjes kommer altid hurtigt: Hvad skal vi gøre, siger de, når myndigheder og politikere det ene øjeblik forlanger, at vi skal stille med erhvervspartnerne for at få forskningsbevillinger, hvorpå vi det næste øjeblik bliver mistænkeliggjort i den offentlige debat på grund af de selv samme samarbejdsrelationer?

Det er *politik*, som har anbragt forskere i dette dilemma. Der kan løses op for det ved i offentlige forskningsprogrammer eksplicit at sidestille krav om samarbejde med erhvervspartnerne og om potentiel, kommerciel nytte med andre former for potentiel nytte og andre samarbejdsrelationer. Desuden kan der sættes ind med klare retningslinjer for samarbejdsrelationer mellem offentlige forskningsinstitutioner og eksterne partnere, med det sigte at beskytte forskningens integritet.

Et råd til forskningsmiljøerne er, at de i udadvent virksomhed lægger vægt på fuld åbenhed om forskningsprojekters finansieringskilder, og at de samtidig præsenterer deres overvejelser om og foranstaltninger til beskyttelse af forskningen mod at blive overtaget af særinteresser. At skulle formulere sådanne udmeldinger kan vise sig at være nyttigt på mere end én måde: Det vil formentlig også levere udmærket brændstof til den refleksion, der er så tiltrængt i forskningsmiljøerne.

Gitte Meyer og Peter Sandøe, Center for Bioetik og Risikovurdering, Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Projektet vedrørende oplysning og dialog om bioteknologi i forhold til planter er gennemført med støtte fra Erhvervsministeriet. Et formål med projektet har været at afdække barrierer for dialog mellem forskere og offentlighed. Rapporten fra projektet findes på Center for Bioetik og Risikovurderings hjemmeside: www.bioethics.kvl.dk. Der findes også yderligere information om centret.

“Frihed” eller samfundsnytte?

Af Søren Barlebo Wenneberg, Institut for Ledelse, politik og filosofi, HH-København

Mange plæderer for, at videnskaben skal åbnes op. Den skal nyttiggøres og i dialog med “the stakeholders”. Modus 2 vidensproduktion, “the triple helix” og “the agora” er nogle af de mest brugte termer, som bruges til at skrive denne udvikling frem. Heldigvis er der også kritiske ryster inden for videnskabsforskningen. For denne udvikling er helt klart ikke uden problemer.

I sidste nummer af FORSKERforum blev John Ziman således citeret for sin kritik af denne udvikling. Videnskaben vil, når den inddrages i de samfundsmæssige problemstillinger, miste sin upartiskhed. Mertons gamle norm om interesseløshed vil komme i fare. Penge og magt vil kompromittere sandheden. Og en korrumperet videnskab er ikke en troværdig videnskab.

Mange forskere er også bekymrede for den tætte kobling - ikke mindst til erhvervslivet. Dandy-sagen er det arketyperiske eksempel på, hvad der kan og ofte vil gå galt. Holdningen er, at hvis universiteterne bliver koblet tættere sammen med erhvervslivet, vil det ødelægge den langsigtede interessefri grundforskning og den åbenhed og kritik, som udgør videnskabens kerne. Dette vil eksempelvis ske, når universiteterne begynder at lave mere kontraktforskning for erhvervslivet. Når forskningen bliver anvendelsesorienteret og rettet mod bestemte kommercielle mål, vil det vanskeliggøre den nysgerrighedsdrevne forskning, der i den sidste ende sikrer kreativitet og originalitet. Dette vil ikke alene ødelægge videnskabens kerne, det vil også ødelægge det, som erhvervslivet i den sidste ende er ude efter. Hvis universiteterne bliver koblet endnu mere op på industriens behov, vil det være som at “tisse i bukserne” for at holde varmen. Erhvervslivet vil muligvis nok få gode ideer de næste ti år, men derefter vil der ikke komme noget nyt, da den langsigtede forskning, som skulle have givet nye resultater om 20-30 år er blevet nedprioriteret. Problemet er i den sidste ende, at universitetsforskningen og erhvervslivet fungerer efter to meget forskellige principper (eller logikker), som ikke kan kombineres. Videnskabens søgen efter sandhed går simpelthen ikke i spænd med økonomiens profitbehov.

Den udbredte brug af forskningen i statsadministrationen rummer også sine farer. Statsmagten kan i deres iver for at få nye forskningsresultater hurtigt begynde selv at udlodde forskningsmidler og selv vælge dem ud, der skal have midlerne. En fremgangsmåde som forskningsråd og forskere under for yderst problematisk, da den vil undergrave forskningens frihed og autonomi. Hvis forskningsmidlernes fordeling ikke sker ud fra videnskabelige kriterier, men ud fra en

embedsmandslogik, vil forskningen degenerere. Man vil begynde at vælge de projekter ud, der understøtter magthaverens synspunkter, i stedet for dem der finder frem til sandheden.

I Ziman-artiklen i forrige FORSKERforum er koblingen mellem videnskab og samfund den væsentligste fare i forbindelse med de nye udviklinger. Men i Zimans sidste - og meget anbefalelsesværdige - bog “Real science” bringer Ziman også en anden kritik frem. De nyeste udviklinger inden for forskningssystemet i retning mod større effektivitet, som kommer som følge af en bølge af “New Public Management”, vil også potentielt underminere videnskaben. I søgen efter *effektivitet og retlinet administration* er der fare for, at Mertons normer om originalitet og organiseret skepsis også vil blive trådt under føde.

Man skal beskrive forskningsresultaterne, før man får pengene. Man skal lave retlinet planlægning af processer, der notorisk er kendt for deres høje grad af usikkerhed. De gode forskere bruger al deres tid til at søge penge, administrere og afrapportere. Og så er der alle evalueringerne. Under sådanne betingelser er det svært at være original og nytænkende. Det ligger heller ikke op til den store kritiske stillingtagen. Der er simpelthen ikke tid.

Desværre er løsningen på disse problemer *ikke bare at læne sig tilbage og råbe “frihed” eller “send flere penge”*. Det ville ellers være dejligt nemt. Men for det første har vi prøvet det før. Det var faktisk hele ideen med den sociale kontrakt, som Vannevar Bush (Præsident Roosevelts videnskabsrådgiver) i 1945 etablerede, og som har været grundlaget for eftertidens forskningspolitik. En kontrakt der hed: Samfundet finansierer videnskaben, som så leverer viden tilbage; og videnskaben sørger for selvjustits. Men det er jo netop denne kontrakt, som samfundet er ved at opgive. For de mener hverken, at videnskaben i tilstrækkelig grad leverer varen eller sørger for selvjustits.

For det andet hviler ideen om autonomi, interessefrihed og organiseret skepsis - ja, faktisk alle Mertons normer på en ideologisk forestilling om videnskab. En forestilling som i disse år bliver stadig sværere at forsvare, fordi den i stigende grad bliver dekonstrueret af de folk, der laver videnskabsstudier. Nu er det vigtigt at forstå, at et ideologisk billede ikke er et falsk billede. Det er bare et billede med en bestemt funktion. Billedet er godt som et ideologisk bolværk og til at oplære nye forskere. Det er dog et andet billede, der er godt, hvis målet er at få videnskaben til at fungere i praksis. For her må man

indse, at videnskab kræver ressourcer og mennesker for at blive udført. Ressourcerne kan kun komme et sted fra. Samfundet. Videnskab er kun mulig, hvis den finansieres af samfundet. En finansiering der selvfølgelig forudsætter, at der kommer noget samfundstjenligt ud af forskningen. Ellers ville det være bedre og mere etisk at bruge disse samfundsressourcer på andre ting. Så uanset om man kan lide det eller ej, er videnskaben nødvendigvis koblet til samfundet. At videnskaben forudsætter mennesker betyder også, at interessefrihed er nonsens. Forskere er helt almindelige mennesker, der har behov, interesser og skal motiveres for at yde deres bedste. Ligeledes kræver moderne videnskab team-arbejde og derfor ledelse, planlægning og effektivitetsbetragtninger. At tro andet er *ren ideologi*.

Videnskaben skal altså nødvendigvis være knyttet til samfundet for at blive finansieret, og råbet om frihed er i dag ikke med til at gøre videnskaben til en mere tillidsvækkende institution - tværtimod. At lukke sig om sig selv er ikke tillidsvækkende i dagens samfund, der i stadig stigende forventer åbenhed og synlig effektivitet.

Dette er dog ikke det samme som, at de oplevede problemer ved at koble samfund og videnskab ikke rummer en pointe i sig. For det gør de. Pointen er, at selv om det i dag er tillidsvækkende at lukke videnskaben op over for samfundet, så er det endnu mere tillidsvækkende samtidig at bevare en vis distance. *Hvis koblingen gøres fuldstændig, ødelægges videnskabens særegne funktionsmåde*. Universiteterne er et godt eksempel. Kun ved også at være forskellig fra erhvervsliv og statsadministration kan universiteterne tilbyde samfundet noget specielt. Forskellen kunne være, at forskerne får en længere tidshorizont at arbejde ud fra, og at man ikke måler på den enkelte forskers eller forskningsinstitutions rentabilitet. At man lader den enkelte forsker forfølge sin egen interesse, og kun forventer at forskeren er så produktiv som mulig. En forskellighed som er stor nok til, at universiteterne kan producere risikovillig og langsigtet viden, som resten af samfundet kan baseres på om 30 år.

Manisk gentagelse af mantraet “frihed” løser altså ikke det øjeblikkelige problem, som er, at samfundets tillid til videnskabens selvforvaltning er for nedadgående. Her er det en meget mere frugtbar vej at åbne op og at acceptere, at videnskaben skal være samfundsnyttig. Men samtidig skal et råderum til de videnskabelige institutioner sikres, så forskelligheden kan bevares.

Respekt

Ved semesterslut evaluerer de studerende. Men hvor tit har vi egentlig i forvejen spurgt dem om, hvad de forventer af os, og hvad lærerne kan forvente af dem? spørger den amerikanske professor Harvey J. Kaye

Har du nogensinde spekuleret over, hvad universitetsstuderende forventer og vil have af deres lærere? Det sker jævnligt, at vi læser om undersøgelser vedrørende de studerendes uddannelsesmæssige mål, jobambitioner, politiske meninger og sociale holdninger. Men jeg mindes ikke at have stødt på forskning, der handler om de forhåbninger, de studerende knytter til deres lærere, eller hvilken slags forhold, de håber, vi skal have til hinanden. Ved semesterslut beder vi de studerende om at evaluere vores indsats.

Men hvor tit har vi egentlig i forvejen spurgt dem om, hvad de forventer af os, og hvad de mener, vi er i vores gode ret til at forvente af dem?

Jeg har nu i en del år stillet mine studerende disse spørgsmål som led i mit introduktionskursus. Jeg har ingen intention om at lefle for dem. Jeg går bare ud fra, at jeg bedre kan få dem til at engagere sig, hvis jeg ved noget om, hvad de går og forventer. Derudover bilder jeg mig ind, at det vil få dem til at reflektere noget mere over undervisningen og deres egen indlæring; at jeg tvinger dem til at tænke over den slags.

Jeg får forskellige svar - og jeg har oplevet, at forventningerne har ændret sig. Tilbage i 1980'erne var der et rimeligt højt antal studerende, der udtalte, at de forventede, at deres lærere skulle være "underholdende". Det kunne jeg godt sætte mig ind i. Men jeg plejede nu at svare med et stort grin, at de tog fejl, og at det var dem, der skulle underholde mig. Efter at have grinet færdig, svarede de så, helt alvorligt, om end stadig med et grin: "Nej, helt ærligt, det er dit job at underholde mig."

Nu om dage plejer de studerende snarere enten at sige, at læreren skal holde dem vågen (hvilket jo siger noget om, hvor lavt forventningsniveauet er blevet), eller, at vi skal undervise med "liden-skab" for at "begejstre", "pirre" eller "stimulere" dem (hvilket siger noget om, at uddannelse i grunden er et ret så sanseligt fænomen).

Men rent bortset fra, at metaforerne kan virke frække, hilser jeg sidstnævnte krav velkommen. Jeg finder det opmun-

trende, at i det mindste nogle studerende er ivrige efter at engagere sig i vores intellektuelle projekt (og så har jeg længe næret forhåbninger om, at min åbenlyse entusiasme for historie, politik og samfundsfag vil kunne opveje visdomsforskydninger og huller i min viden). Selv om det kan lyde fjollet, finder jeg det altså spændende, når en studerende siger: "Jeg vil have, at du får mig til at tænke."

I det store og hele taler de studerende dog mest om "ansvar, respekt, og anerkendelse" (endnu en af disse evindelige tredelinger). Når det drejer sig om ansvar, tænker de altså på de helt grundlæggende ting: "Læreren skal ankomme til tiden og være forberedt på at undervise. Forventningerne skal formuleres klart og være relevante, ligesom alle opgaver skal være det. Opgaver skal rettes inden for en rimelig tidsgrænse. Læreren skal være tilgængelig. De studerende skal møde parate til at lære og bidrage til undervisningen. De skal sørge for, at de forstår stoffet, og de skal stille spørgsmål, når de ikke forstår det. De skal indlevere deres opgaver til tiden."

Når det formuleres sådan, reduceres forholdet mellem lærer og studerende til en formel kontrakt. Men de fleste studerende vil have mere end det. Når først de har fået lirt ansvarsfordelingen af, begynder mine studerende - som soulsangerinden Aretha Franklin gjorde det så begejstret engang - at udtale sig helhjertet om behovet for "respekt". De siger, de gerne vil etablere forhold, der bygger på "gensidig respekt" mellem sig og lærerne. Det kan lyde som om, det bare indebærer, at man skal opføre sig ordentligt over for hinanden. Men det går ud over det. For eksempel er der nogle, der giver udtryk for skuffelse over, at nogle lærere behandler studerende forskelligt alt efter "alder, køn, race, eller lignende", ligesom de klager over, at nogle af deres medstuderende endnu lufter reaktionære fordomme. De, der taler ud om det, kræver og forventer, at universitetet tager afstand fra og overskrider den slags. De reducerer det ikke til "politisk korrekthed" eller "almindelig høflighed" - det har snarere at gøre med, hvad der engang

blev kaldt "oplysning".

Respekt indebærer, at vi "tager hinanden alvorligt". De erkender og beundrer lærerens faglighed, men de bryder sig ikke om, at vi taler hen over hovedet på dem. Selv om de gerne lader sig imponere af vores viden og visdom, har de ikke lyst til at føle sig hånet for deres mangel på samme. De mener, at læreren skal være tålmodig med dem, og at vi bør gøre os umage for at kommunikere med dem på deres eget niveau (uden dog at tale ned til dem). På ethvert hold studerende er der jo dem, der insisterer på, at læreren skal få dem til at føle sig godt tilpas i timerne.

Her har jeg dog en indvending. Jeg forklarer dem, at hvis jeg gør mit arbejde godt, så vil der være mange situationer, hvor de føler stor usikkerhed, måske ligefrem uligevægt - ikke fordi de finder mig skræmmende eller synes, arbejdet er for uoverkommeligt, men fordi god og kritisk historie- og samfundsundervisning bør udfordre vores antagelser og illusioner og få os til at reflektere over, hvad vi tænker og tror, vi ved.

Det virker ofte som om, at de fleste studerende ønsker at forblive anonyme. Men vores samtaler afdækker også et ønske om at blive anerkendt af læreren (og med det mener de ikke "at få ros"). De ønsker ikke nødvendigvis at blive "peget ud" under de store forelæsninger, men de vil gerne have, at vi ved, hvem de er. Mange vil gerne "i kontakt". De efterlyser faglige faderfigurer, der vil vejlede og rådgive og klæde dem på til karrierer og videre akademiske bestræbelser.

Jeg finder det specielt glædeligt, når studerende sætter pris på det dialektiske i vores forhold: Det vil sige, når de erkender, at vi bør udvikle os sammen, og at den største pædagogiske oplevelse kommer, når "studerende bliver til lærer, og lærer bliver til studerende".

HARVEY J. KAYE er professor ved University of Wisconsin-Green Bay og forfatter til bogen *Are We Good Citizens?* (Teachers College Press, 2001)

Oversættelse i uddrag fra THES v. Martin Aitken

Kartografi

**Et landkort er slet ikke så tonløst,
som man tror**

Mange vil i sommer nøje studere bilatlas'et for at finde vejen til feriemålet. Andre vil blade distraet i luftfartsselskabets magasin og stoppe op ved kortet på de sidste sider.

Og helt uskyldigt er det ikke, det de ser. Et landkort er nemlig udslag af nogle valg, ligesom skala, projicering, orientering, symboler, nøgler, farver, titler og billedtekst. Kortets forudsætninger indeholder subjektive valg, mens moderne kartografis ideologi - *dens raison d'être* - er akkuratesse, der udlægges som et udslag af "objektivitet"; en upartisk "videnskabelig realisering af virkeligheden. De fleste kortbrugere ser kartografi som en videnskab, et håndværk, en uproblematisk øvelse i præcision, som i stigende grad er mulig gennem moderne teknologiske metoder.

Denne forståelse er imidlertid vildledende, ikke mindst fordi den er baseret på en begrænset forståelse af kartografien. Kortmediets begrænsninger er ikke bare tekniske, men involverer flere kontroversielle elementer. Det politiske element forekommer indlysende, når man taler om afgrænsningen af nationalstater, folk og territorier.

Men også valget af nogle kendetegn - og dermed udeladelsen af andre - giver anledning til en forskellig tydning. Historisk giver verdenskortet opdelt i nord-syd med Europa i centrum - fordi europæerne opdagede verden, imperialiserede den og gjorde Greenwich til verdens centrum - en særlig optisk forståelse af verden. Og tager man et moderne bykort, så ser vi et net af veje, men ingen sociale kendetegn som husenes kvalitet eller bydelens karakter. Og det gælder især i den moderne verden, hvor vores forståelse bliver stadig mere visuel.

Kort er altså subjektive i produktion og fortolkning - og de er politiske, lyder historieprofessor Jeremy Blacks konstatering i sin populærhistoriske oversigt "Maps and politics".

Grænsedragninger

Kartografi som videnskab blev drevet frem af hæren og af handelsmænd og søfolk.

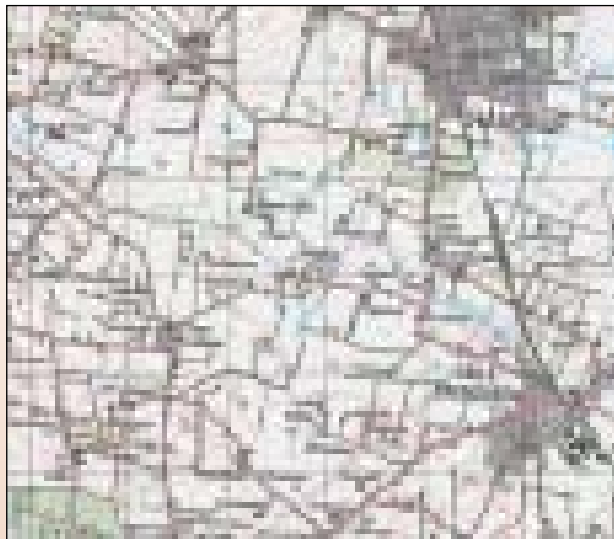
Så sent som omkring 1. Verdenskrigs udbrud i 1914 var landkortene over kontinentet så upræcise, at de ikke kunne bruges til artilleri-bombardementer. Derfor afsatte englænderne 5000 mand alene til at lave pålidelige kort. Og da krigen var slut havde de lavet 35 millioner optegnelser, blandt andet muliggjort gennem luftfotos.

Det mest aktuelle eksempel på politiske landkort er konflikten i Israel / Palestina. Hvilke navne skal lokaliteter have: Bibelske eller arabiske? Fortælles at et område er besat? Fortælles at der er israelske bosættelser? Viser hvem der magten over vandreservoir'er?

På samme måde var der før den tyske genforening også kartografiske fortolkninger af, hvordan øst var delt fra vest og hvordan Berlin blev placeret på kortet.

Black gennemgår kartografiens varierende socio-økonomiske indhold, historiske eksempler på grænsedragninger, krig som en politisk kartografi m.m.

Han kender ikke historien om udenrigsminister Per Hækker-

ups whiskyglas, som stod på kortet, da Danmark og Norge skulle fordele Nordsøens olierigdomme mellem sig. Det glas fik historisk (mytologisk) betydning, idet det resulterede i, at grænsen kom til at slå et sving, så Norge fik de rigeste oliefelter.

Men han fortæller, at i gamle dage fulgte grænser naturlige geografiske kendetegn, typisk floder eller vandløb, mens en brutal streg hen over et kort senere gjorde usynlige grænsedragninger mulig gennem kartografien.

Jyllands kedsommelighed

Fysisk geografi ses ofte som det objektive grundlag og kort med fysiske kendetegn opfattes ofte som upolitiske - i modsætning til kort, som fokuserer på sociale og økonomiske aspekter.

Mens floder som trafikårer og senere jernbaneforbindelser skar sig igennem kortene som orienteringspunkter, så er det i dag helt bilen, som disponerer. Der er sket en "automobil'isering" af kortenes indhold. Det er trafikken og kommerialiseringen, som dikterer indholdet i det populære landkort.

Turismen spiller for eksempel en afgørende rolle i den danske Kort og Matrikelstyrelses kort, konstaterer Black. Her lokaliseres turistkontorer, campingpladser, herberg, pittoreske byer og mindesmærker, slotte åbne for offentligheden, udsigtsposter, golfbaner, lystbåde-havne osv. Det er nyttigt, men også udtryk for en selektion, når H.C. Andersens Hus således er med, men ikke det imponerende skibsværft i nærheden. Vejene mellem Jylland og Sjælland fremstår som ruter, ikke som attraktioner, konstaterer Black:

"Den store symbolvariation hvad angår fritidsaktivitet tjener også visuelt til at overvinde det meste af Jyllands kedsommelighed (*eng. Dullness*), som at antage, at hvis turister finder Jylland kedelig, så tager de fejl. Omvendt sagt, så er der tilsyneladende ikke noget af interesse, hvor folk bor. Talrige beboelsesområder fremstår rent grå, blottet for de rødviolette symboler, der tilkendegiver interesse, oplevelse, liv".

Se, sådan kan den politiske kartografi dømme hverdagslivet i Jylland ...

jo

Jeremy Black: Maps and politics
(Reaktion Books Ltd., paperback 2000)